RNI NO. MAHMAR/2020/84035

BAHUJAN SAURABHA

बहुजन सौरभ

शनिवार, ०७ फेब्रुवारी २०२६ | वर्ष : ६ | अंक : ४२ | दैनिक | किंमत : ₹५/-

Saturday, 07 February 2026 | Year : 6 | Issue : 42 | Daily | Rate: Rs. 5/-

दि. 7 फेब्रुवारी 2026

1898 माता रमाई जयंती.

1939 मुंबई महापालिकेच्या निवडणुकीत स्वतंत्र मजूर पक्षाने पाच जागा जिंकल्या.

संकलन प्रा. यशवंत दुपटे

भटिंडा येथे शेतकऱ्यांचा संताप...

चंदीगड महामार्गावर शेतकरी आणि पोलिसांमध्ये संघर्ष

पोलिसांशी संघर्ष झाला, दगडफेकीनंतर अश्रूधुराच्या नळकांड्या फोडण्यात आल्या

चंदीगड : भारतीय किसान युनियन एकता उग्राहनने हत्येच्या प्रयत्नात तुरुंगात असलेल्या दोन शेतकरी नेत्यांच्या सुटकेच्या मागणीसाठी भटिंडा डीसी कार्यालयाला घेराव घालण्याचा प्रयत्न पोलिसांनी कडकपणे हाणून पाडला. यावेळी सकाळपासून संपूर्ण जिल्ह्यात मोठा पोलिस बंदोबस्त तैनात करण्यात आला होता आणि अनेक ठिकाणी नाकेबंदी करण्यात आली होती आणि अनेक ठिकाणी शेतकऱ्यांना थांबवून परत पाठवण्यात आले होते. यादरम्यान शेतकऱ्यांनी पंजाब सरकारविरुद्ध घोषणाबाजी केली. शुक्रवारी संध्याकाळी भटिंडा-चंदीगड राष्ट्रीय महामार्गावरील रामपुराजवळ आंदोलन करणारे शेतकरी हिंसक झाले. शेतकऱ्यांची पोलिसांशी झटापट झाली. शेतकऱ्यांना रोखण्यासाठी पोलिसांनी अश्रुधुराच्या नळकांड्या फोडल्या. संतप्त शेतकऱ्यांनी पोलिसांवर दगडफेक केली. संभाव्य धरणे आणि घेराव घालण्याच्या आशेने, पोलिसांनी जिल्ह्याच्या मुख्य रस्त्यांवर, शहराच्या प्रवेशद्वारांवर आणि डीसी कार्यालयाभोवती कडक सुरक्षा व्यवस्था केली होती. शेतकऱ्यांना एकत्र येऊ नये म्हणून पोलिसांनी अनेक गावांमध्ये आणि शहरांमध्ये बॅरिकेड्स उभारून आधीच चौक्या उभारल्या होत्या. पोलिसांनी जिल्हा प्रशासकीय संकुलातील प्रवेशद्वार बंद केले.

> भारतीय किसान युनियन एकता उग्राहनचे वरिष्ठ उपाध्यक्ष झंडा सिंग जेठुके आणि जिल्हाध्यक्ष शिंगारा सिंग मान म्हणाले की, त्यांचे दोन सहकारी शेतकरी नेते खोट्या खून प्रकरणात तुरुंगात आहेत. त्यांच्या तात्काळ सुटकेच्या मागणीसाठी हे निदर्शने करण्यात येत आहेत. शेतकरी नेत्यांनी आरोप केला की, सरकार आणि प्रशासन शेतकऱ्यांचा आवाज दाबण्यासाठी लोकशाही

दुसरीकडे, शेतकऱ्यांनी भटिंडा-चंदीगड राष्ट्रीय महामार्गावरील कराडवाला गावाजवळ धरणे आंदोलन केले आणि या दरम्यान त्यांनी डीएसपी आणि नायब तहसीलदारांना घेराव घातला, तथापि, दीड तासांनंतर दोघांचाही घेराव संपवण्यात आला.

दुसरीकडे, कायदा आणि सुव्यवस्था राखण्यासाठी ही पावले उचलण्यात आली आहेत असे पोलिस प्रशासनाचे म्हणणे आहे. अधिकाऱ्यांच्या मते, परवानगीशिवाय कोणत्याही प्रकारची घेराव किंवा धरणे आंदोलनाला परवानगी देता येणार नाही आणि शांतता आणि सुव्यवस्था बिघडवणाऱ्या कोणत्याही कारवाया रोखण्याची जबाबदारी प्रशासनाची आहे. भारतीय किसान युनियन एकता उग्राहनचे वरिष्ठ उपाध्यक्ष झंडा सिंग जेठुके यांनी जिल्हा प्रशासनावर वचनभंग केल्याचा गंभीर आरोप केला आहे. त्यांनी सांगितले की, प्रशासनाने सुरुवातीला त्यांना भुचो खुर्द गावात शेतकरी सभा घेण्याची परवानगी दिली होती, परंतु नंतर अचानक निर्णय बदलला आणि सांगितले की ही सभा गावपातळीऐवजी जिल्हा पातळीवर घ्यावी. जर तुरुंगात असलेल्या शेतकरी नेत्यांची लवकरच सुटका झाली नाही तर संघर्ष तीव्र केला जाईल आणि मोठ्या प्रमाणात निदर्शने केली जातील, असा इशारा शेतकरी संघटनेने दिला आहे. शेतकऱ्यांचे म्हणणे आहे की ते त्यांच्या साथीदारांच्या सुटकेसाठी आणि न्यायासाठीच्या लढाईत मागे हटणार नाहीत.

खरे खूनी रस्ते नाहीत तर बेजबाबदार सत्ता आहे : राहुल गांधी

नवी दिल्ली : दिल्लीतील जनकपुरी येथे एका खाजगी बँकेत काम करणाऱ्या कमल या तरुणाचा खड्ड्यात पडून मृत्यू झाला. हा खड्डा जल मंडळाने खोदला होता. लोकसभेतील विरोधी पक्षनेत्याने आता या प्रकरणावर प्रतिक्रिया दिली आहे. ते म्हणाले की, भारतात पसरलेल्या लोभ आणि निष्काळजीपणाच्या साथीने पुन्हा एकदा एका तरुणाचा बळी घेतला आहे.

कमल गुरुवारी रात्री 10 वाजताच्या सुमारास बाईकवरून घरी परतत होते. ते रोहिणी येथील एका खाजगी बँकेच्या शाखेत काम करत होते. ते परत येत असताना अचानक जनकपुरीजवळ रस्त्यावर एका खोल खड्ड्याने त्यांचा जीव घेतला. रस्त्यावर सुरक्षा उपाययोजना असती तर ही दुर्घटना टाळता आली असती असा कुटुंबाचा आरोप आहे. मृताच्या भावाने आरोप केला आहे की पोलिसांनी आम्हाला या भागातील त्याचे शेवटचे ठिकाण सांगितले, परंतु त्याला शोधण्यात मदत केली नाही. आम्ही त्याचा शोध घेत राहिलो, पण तो सापडला नाही. हा घोर निष्काळजीपणा आहे. माझा भाऊ वेडा नव्हता की तो जाणूनबुजून त्याची बाईक खड्ड्यात टाकेल.

> “ भारतात पसरलेल्या लोभ आणि निष्काळजीपणाच्या साथीने पुन्हा एकदा एका तरुणाचा बळी घेतला आहे. एक मुलगा, एक स्वप्न, पालकांचे संपूर्ण जग, सर्व एकाच झटक्यात उद्ध्वस्त झाले. हा अपघात नाही, तो खून आहे आणि मारेकरी हे सरकार आहे जे जबाबदारी टाळते. खरे मारेकरी रस्ते नाहीत, ते बेजबाबदार सरकार आहे. कारण इथे राजीनामा नाही, शिक्षा नाही आणि कोणाचाही विवेक जागृत होत नाही. इंदूरचे विषारी पाणी, नोएडामध्ये युवराजचा जीव घेणारा रस्ता, पूल कोसळणे, गाड्या आपटणे, गुदमरणारे प्रदूषण... कोणतीही जबाबदारी नाही आणि जोपर्यंत जबाबदारी नाही तोपर्यंत कोणीतरी लोभाच्या साथीचा पुढचा बळी बनत राहील.
>
> **- राहुल गांधी**

महत्त्वाच्या बातम्या

इस्लामाबादमध्ये शिया मशिदीतील स्फोटात 31 जणांचा मृत्यू, 169 जखमी

नवी दिल्ली : पाकिस्तानची राजधानी इस्लामाबादमधील एका मशिदीत आत्मघातकी हल्ला झाला. तारलाई परिसरातील इमाम बारगाह खादीजत-उल-कुब्रा येथे शुक्रवारच्या नमाजाच्या वेळी एक शक्तिशाली स्फोट झाला. या स्फोटात अनेक लोक जखमी झाल्याचे वृत्त आहे. स्फोटानंतर शहरात आणीबाणी जाहीर करण्यात आली. पाकिस्तानी माध्यमांच्या वृत्तानुसार, फितना अल-खवारीजशी संबंधित हल्लेखोराने गेटवर थांबल्यानंतर स्वतःला उडवून दिले. ज्या ठिकाणी हा स्फोट झाला ती शिया मशीद आहे. या स्फोटात 31 जणांचा मृत्यू झाला आहे, तर 169 हून अधिक लोक जखमी झाले आहेत. या घटनेनंतर संपूर्ण परिसर सुरक्षा दलांनी वेढा घातला आहे. प्राथमिक माहितीनुसार, हा स्फोट आत्मघातकी बॉम्बस्फोट होता. हा हल्ला अशा वेळी झाला आहे जेव्हा उझबेकिस्तानचे राष्ट्रपती शवकत मिर्झीयोयेव दोन दिवसांच्या अधिकृत दौऱ्यावर आहेत.

अमेरिकेतील गुन्हेगारांच्या यादीत 89 भारतीयांचा समावेश

नवी दिल्ली : अमेरिकेने बेकायदेशीर स्थलांतर आणि गुन्हेगारीवरील कारवाई आणखी तीव्र करत, ‘सर्वात वाईट’ यादीत 89 भारतीय नागरिकांना समाविष्ट केले आहे. ही यादी अमेरिकेच्या गृह सुरक्षा विभागाने (DHS) एका नवीन सार्वजनिक वेबसाइटवर प्रसिद्ध केली आहे ज्यामध्ये गंभीर गुन्ह्यांमध्ये दोषी ठरलेल्या बेकायदेशीर स्थलांतरितांची माहिती दिली आहे. न्याय विभागाने सुरू केलेल्या या वेबसाइटवर गुन्हेगारी गुन्ह्यांची माहिती दिली आहे, ज्यामध्ये त्यांची नावे, छायाचित्रे, राष्ट्रीयत्व आणि त्यांनी केलेले गुन्हे यांचा समावेश आहे. विभागाचे म्हणणे आहे की या उपक्रमाचा उद्देश अमेरिकन नागरिकांना हे दाखवणे आहे की कोणत्या गुन्हेगार बेकायदेशीर स्थलांतरितांना अटक करण्यात आली आहे आणि त्यांच्या समुदायातून काढून टाकण्यात आले आहे.

नवीन सरकारमध्ये कुकी-जो-हमार आमदारांच्या सहभागाविरोधात निदर्शन

इम्फाळ/चूरचंदपूर : मणिपूरच्या तीन डोंगराळ जिल्ह्यांमध्ये हजारो लोकांनी कुकी-झो-हमार आमदारांच्या नवीन सरकारमधील सहभागाचा निषेध करण्यासाठी रॅली काढली आणि म्हटले की त्यांनी त्यांच्या समुदायाचा विश्वासघात केला आहे. या संपामुळे मणिपूरमधील सामान्य जनजीवन विस्कळीत झाले, चुराचांदपूरमध्ये निदर्शक रस्त्यावर उतरले आणि सर्वत्र पोलिस तैनात करण्यात आले. चुराचंदपूरमध्ये कुकी आमदार नेमचा किपगेन यांचा पुतळा जाळण्यात आला. नेमचा किपगेन नवीन सरकारमध्ये उपमुख्यमंत्री बनले आहेत. जो आणि हमार समुदायातील एलएम खौटे आणि एन सनाटे या दोन इतर आमदारांचे पुतळे देखील जाळण्यात आले. हे तिघेही सत्ताधारी भाजपचे आमदार आहेत. कांगपोक्पी आणि तेंग्नौपाल जिल्ह्यातही निषेध रॅली काढण्यात आल्या. चुराचांदपूरमधील रॅली कुकी महिला मानवाधिकार संघटना आणि आदिवासी आदिवासी नेते मंचाच्या महिला शाखेने संयुक्तपणे आयोजित केली होती. ही रॅली किपगेनच्या सरकारमधील सहभागाविरुद्ध होती. निदर्शकांनी कोइटे मैदानापासून स्मारक भिंतीपर्यंत कूच केली. चुराचांदपूर शहरात सुमारे तीन किलोमीटर पसरलेल्या या रॅलीत किपगेन यांच्या राजीनाम्याची मागणी करणाऱ्या घोषणा देण्यात आल्या आणि त्यांच्या समुदायासाठी वेगळ्या प्रशासनाची मागणी पुन्हा एकदा करण्यात आली.

8 फेब्रुवारी रोजी महासमाधी भूमी धम्मोत्सवाचा 39 वा वर्धापन दिन

पवनी जि. भंडारा : रुयाड (सिंदपुरी), पवनी येथील महा समाधी भूमी धम्मोत्तवाचा 39 वा वर्धापन दिन, तसेच महासमाधी भूमी महाविहाराचा 19 वा, पञ्ञा मेत्ता बालसदनाचा 35 वा आणि पञ्ञा मेट्टा ग्रंथालयाचा 21 वा वर्धापन दिन रविवार, दि. 8 फेब्रुवारी 2026 रोजी साजरा होणार आहे. सकाळी 7.30 वाजता भिवापूर चौक, पौनी येथून भव्य मिरवणुकीने कार्यक्रमास सुरुवात होणार असून सायकल मिरवणूक, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर चौकात डॉ. बाबासाहेबांच्या पुतळ्यास पुष्पहार अर्पण, तसेच पञ्ञा मेत्ता ग्रंथालयात पूजा-अर्चा करण्यात येणार आहे. त्यानंतर समता सैनिक दल व भिक्षू संघाच्या सहभागाने महा समाधी भूमीकडे मिरवणूक निघणार आहे. सकाळी 10 ते 12 या वेळेत बुद्धधम्म सेवा कार्यक्रमांतर्गत जपानी तेंदाई संघाची पूजा, थेरवाद पूजा, तिबेटियन पूजा तसेच त्रिसरण पंचशीलाचे सामूहिक पठण होणार आहे. यानंतर धम्मजागर, सांस्कृतिक कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले असून पञ्ञा मेत्ता शाळा, सुगत नगर, नागपूर व रुयाड (सिंदपुरी) येथील विद्यार्थी सहभाग घेणार आहेत. दुपारी 1.30 ते सायंकाळी 6 वाजेपर्यंत 19 व्या वर्धापन दिनानिमित्त पुरस्कार वितरण समारंभ होणार आहे. यावेळी पञ्ञा पिटक पुरस्कार भंते डॉ. नंदरत्न (श्रीलंका बुद्ध विहार, कुशीनगर) यांना, तर मेत्ता पिटक पुरस्कार विपश्यनाचार्य सुखदेव नरनवरे (नागपूर) व अखिल भारतीय समता सैनिक दल महिला विंग, भिवापूर यांना प्रदान करण्यात येणार आहे. कार्यक्रमाचे उद्घाटन जपान येथील भंते कोशो तानी यांच्या हस्ते होणार असून अध्यक्षस्थानी भंते संघरत्न मानके असणार आहेत. देश-विदेशातील भिक्षू संघ, पाहुणे, लोकप्रतिनिधी व मोठ्या संख्येने धम्म अनुयायी उपस्थित राहणार आहेत. मान्यवरांचा सन्मान करण्यात येणार आहे. सर्व धम्मप्रेमींनी या कार्यक्रमास उपस्थित राहावे, असे आवाहन आयोजकांनी केले आहे.

‘गणतंत्र की जान - संविधान’ विषयावर नागपुरात प्रभावी संविधान प्रबोधन

नागपूर : ‘गणतंत्र की जान - हमारा संविधान’ या विषयावर नागपुरात दोन दिवसीय संविधान प्रबोधन कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. आचार्य सुधाकर चौधरी यांच्या संकल्पनेतून आणि मार्गदर्शनातून आयोजित या उपक्रमात संविधान, गणतंत्र, धम्म व मानवी मूल्ये यांवर सखोल विचारमंथन झाले. कार्यक्रमात डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या वैचारिक वारशावर, बुद्धाच्या धम्मावर आधारित गणतंत्र संकल्पना, राष्ट्रध्वजातील 24 आसांचे अशोकचक्र आणि त्याचा अर्थ यावर अभ्यासपूर्ण मांडणी करण्यात आली. 24 जानेवारी रोजी विविध उपक्रम, नाट्य संवाद, प्रश्नोत्तर सत्रे, सांस्कृतिक कार्यक्रम आणि संविधानावर आधारित सादरीकरणे झाली. 26 जानेवारी रोजी गणतंत्र दिनाच्या निमित्ताने आयएएस अधिकारी ई.झेड. खोब्रागडे, मंगेश दहिवले (आयएएस), ॲड. शैलेश नारनवरे, माजी आमदार मनोज चंद्रिकापुरे, डॉ. किशोर सुरडकर आदी मान्यवरांनी संविधानाचे महत्त्व, विद्यार्थ्यांची भूमिका आणि आधुनिक काळातील आव्हाने यावर प्रभावी प्रबोधन केले. विद्यार्थ्यांनी कराटे, नृत्य, नाट्य व संवादात्मक सादरीकरणातून संविधानातील मूल्ये सहजपणे मांडली. जाईबाई चौधरी ज्ञानपीठ व संविधान प्रबोधन (JCD) या संस्थेच्या उपक्रमाचे मान्यवरांनी विशेष कौतुक केले. कार्यक्रम यशस्वी करण्यासाठी शिक्षक, समन्वयक व स्वयंसेवकांनी परिश्रम घेतले. दोन दिवस चाललेल्या या उपक्रमातून ‘संविधान वाचवणे म्हणजेच गणतंत्राचे प्राण वाचवणे’ हा संदेश प्रभावीपणे जनतेपर्यंत पोहोचला.

लोकसभेतील गोंधळावर सभापती ओम बिर्ला संतापले

नवी दिल्ली : संसदेचे अर्थसंकल्पीय अधिवेशन अजूनही गोंधळलेले आहे. शुक्रवारी (6 फेब्रुवारी) लोकसभेत जोरदार गोंधळ झाला, ज्यामुळे सभापती ओम बिर्ला यांनी घोषणाबाजी आणि सभागृहात व्यत्यय आणल्याबद्दल तीव्र नाराजी व्यक्त केली. प्रश्नोत्तराच्या तासाच्या सुरुवातीला ते म्हणाले, ‘सभागृहाचे कामकाज सुरळीत चालावे यासाठी मी प्रयत्नशील आहे. प्रश्नोत्तराचा तास हा सर्व सन्माननीय सदस्यांचा वेळ आहे. आज राजपाल जी आणि प्रियंका गांधी यांच्यासह इतर सदस्यांचे प्रश्न आहेत. तुम्हाला सभागृहाचे कामकाज नियोजनानुसार चालवायचे नाही. तुम्ही गतिरोध निर्माण करू इच्छिता. आतापर्यंत सभागृहाचा 19 तास आणि 13 मिनिटे वेळ वाया गेला आहे.’ विरोधकांच्या वर्तनावर नाराजी व्यक्त करत म्हटले की, ‘1.4 अब्ज लोक सभागृहाचे कामकाज चालावे, चर्चा व्हावी आणि संवाद व्हावा अशी अपेक्षा करतात. पण तुम्ही सभागृहाच्या शिष्टाचाराचे उल्लंघन करत आहात. देशातील लोकांनी तुम्हाला पोस्टर्स आणि घोषणाबाजीसाठी संसदेत पाठवले नाही. तुम्हाला तिथे चर्चेसाठी पाठवले गेले होते. तुम्ही पद्धतशीरपणे गतिरोध निर्माण करू इच्छिता. मी असे सभागृह चालवू शकत नाही.’

राज्यसभा आणि लोकसभा सोमवारपर्यंत तहकूब : संसदेच्या अर्थसंकल्पीय अधिवेशनाचा आठवा दिवस आहे. आठ खासदारांच्या निलंबन आणि विरोधी पक्षनेते राहुल गांधी यांच्या भाषणात अडथळा आणल्याच्या कथित कारणावरून लोकसभेत सत्ताधारी आणि विरोधी पक्षांमध्ये गोंधळ सुरू आहे. आज लोकसभेचे कामकाजही गोंधळात पडले. सभापती ओम बिर्ला यांनी नाराजी व्यक्त केली आणि सोमवारी सकाळी 11 वाजेपर्यंत कामकाज तहकूब केले.

बप्रमंलाच्या दोन दिवसीय रौप्य महोत्सवी राष्ट्रीय संविधान साहित्य संमेलनाची सांगता

लाखांदूर : बहुजन प्रबोधन मंच, लाखांदूर व नागवंश बहुउद्देशीय संस्था, नागपूर कडून डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर साहित्य परिसर, आशीर्वाद मंगल कार्यालय, लाखांदूर येथे 77 व्या राष्ट्रीय मतदार दिवशी व प्रजासत्ताक दिवशी आयोजित केलेले दोन दिवसीय रौप्य महोत्सवी राष्ट्रीय संविधान साहित्य संमेलन थाटात व शांततेत पार पडले.

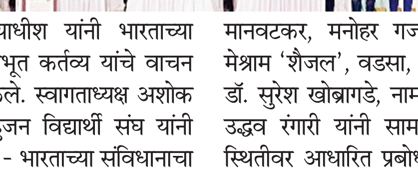

पाहुण्यांनी महापुरुषांच्या व भारताच्या संविधानासमोर आदरभाव व्यक्त केला. नंतर विजय धांडे, नागपूर, माजी जिल्हा व सत्र न्यायाधीश यांनी भारताच्या संविधानाची उद्देशिका व मूलभूत कर्तव्य यांचे वाचन करून संमेलनाच्या उद्घाटन केले. स्वागताध्यक्ष अशोक भजने, नागपूर, संघटक, बहुजन विद्यार्थी संघ यांनी स्वागत केले. ‘आपला राष्ट्रगंथ - भारताच्या संविधानाचा 1950 पासूनचा प्रवास’ या विषयावर अध्यक्षीय भाषण करतांना सुनील कुमार गौतम म्हणालेत की, ‘संविधान आई समान आहे. सर्व कायदे यातूनच जन्माला येतात. ‘संविधान बचाव संविधान बचाव’ असे म्हटल्याने होणार नाही, तर ‘संविधान वाचाल व समजून घ्याल, तरच त्याची रक्षा करू शकाल.’ माजी न्यायाधीश विजय धांडे, किशोर गजभिये, ॲड. आयुष सिंग, किरण सुनील गौतम, दिल्ली यांनी मनोगत व्यक्त केले. यावेळी, डॉ. एस.एम.. राजन, ॲड. दिलीप काकडे, यांच्या कार्याचा गौरव करून ‘संविधान मित्र’ हा पुरस्कार देऊन सत्कार केला. आणि 26 नोव्हेंबर 1949 च्या इंग्रजी व हिंदी भाषेतील मूळ संविधानाच्या प्रतीच्या छायाप्रती भेट दिल्यात. डॉ. राजन यांच्या मानपत्राचे वाचन अमन कांबळे, नागपूर, मॅनेजिंग डायरेक्टर, आवाज इंडिया टी.व्ही. आणि ॲड. दिलीप काकडे यांच्या मानपत्राचे वाचन ज्योती अनिल काणेकर, यांनी केले. संमेलनाचे आयोजक अनिल कारुजी काणेकर, अध्यक्ष, बहुजन प्रबोधन मंच, लाखांदूर व नागवंश बहुउद्देशीय संस्था, नागपूर यांनी प्रास्ताविक केले. मंगेश रामटेके यांनी संचालन तर अजित वैद्य, यांनी आभार प्रदर्शन केले. कवी संमेलनाचे अध्यक्ष इ.मो. नारनवरे, शालिक जिल्हेकर, सुभाष मानवटकर, मनोहर गजभिये, नागपूर, इंजि. विजय मेश्राम ‘शैजल’, वडसा, प्रा. डॉ. रेवाराम खोब्रागडे, प्रा. डॉ. सुरेश खोब्रागडे, नामदेव काणेकर, लाखनी व प्रा. उद्धव रंगारी यांनी सामाजिक, संविधान व वर्तमान स्थितीवर आधारित प्रबोधनपर कविता सादर केल्यात. डॉ. चंद्रशेखर बांबोळे, वडसा, साहित्यिक व कवी यांनी संचालन केले. अजित वैद्य, भंडारा, संघटक, बहुजन विद्यार्थी संघ यांनी आभार प्रदर्शन केले. संमेलनाच्या यशस्वीततेसाठी बहुजन विद्यार्थी संघ, ज्योती अनिल काणेकर यांनी मोलाचे सहकार्य केले. या संमेलनाचे वैशिष्ट्य म्हणजे संमेलन स्थळाला ‘घटनाकार डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर परिसर (आशीर्वाद मंगल कार्यालय), प्रवेशद्वाराला ‘जैसोर - खुलना प्रवेशद्वार’, स्टेजला ‘महाप्राण बॅरि. जोगेंद्रनाथ मंडल विचार मंच’ अशी नावे देण्यात आलीत. तसेच मंडपामध्ये सर्व संविधान सभा सदस्यांचा गृप फोटोंचा बॅनर, संविधानाची उद्देशिका, मूलभूत हक्क तसेच दिशादर्शक विचारांचे बॅनर लावण्यात आले होते.

बहुजन सौरभ

इथे संपर्क साधावा

- **प्रवीण गायकवाड**
  09850301528
  विश्वकर्मा नगर, कुकडे लाऊड, वंजारीनगर, एम्प्रेस मिल कॉलनी
- **निलेश कांबळे**
  मो. 94236 34976
  एरिया : उंटखाना, दत्तात्रयनगर, सुभेदार ले आउट , म्हाळगीनगर
- **सुनील कुंभारे**
  मो. 98238 94329
- **विशाखा नारायणे**
  मो. 99602 41648
  एरिया : जोगी नगर , काशी नगर, धाडीवाल ले आऊट, सुयोग नगर, रानवाडी
- **प्रमोद चहांदे**
  मो. 9273170800
  जोगी नगर, धाडीवाल ले आऊट, संयोग नगर, नरेंद्र नगर,
- **चंदू नगरारे**
  मो. 9975968852
  शताब्दी नगर, काशी नगर, अभयनगर, जयवंतनगर, भीम नगर, जोगी नगर.
- **निलेश वालदे**
  मो.9764772886
  मोहन नगर. गौतम नगर, गड्डीगोदाम परिसर
- **मसारकर**
  मो. 918080158604
  धाडीवाल ले आउट.
- **लिना विनोद भोवते**
  मो.9021770694
  इंदोरा, जरीपटका, भीमचौक, नाराघाट.
- **प्रविण राजाराम ठवरे**
  मो. 9372331798
  मॉडेल टॉऊन, बेझनबाग.
- **रितेश अनिल बोदेले**
  मो. 9511843694
  WCL पॉव ग्रीड
- **गगन प्रताप नाहारकर**
  मो. 8793389936
  मेकोसाबाग, नवा नकाशा.
- **प्रमोद बागडे**
  मो. 9764973627
  इंदोरा, सुगत नगर.
- **बी प्रकाश राव**
  मो. 9022621075
  भीमचौक, बेझनबाग, मेकोसाबाग.
- **पुष्पीत कराडे**
  मो. 8055416108
  वैशाली नगर, राणी दुर्गावती चौक.
- **राहुल राजकुमार जांबुळकर**
  मो. 9673392025, नारी.
- **श्रीकांत वासनिक**
  मो. 9767624345
  काचीपूरा, बाबूळखेडा, पार्वती नगर, रमा नगर, जय भिम नगर.
- **मंगेश शंभरकर**
  मो. 9970258703
  नरेंद्र नगर, सुयोग नगर, भिम नगर, शताब्दी नगर.
- **निळकंठ वि. जवादे**
  मो. 9623773365
  रमा नगर, मनीष नगर.
- **विनोद कृष्णराव डूले**
  वेदांगा न्यूजपेपर, झिंगाबाई टाकळी, गोधनी रोड, .
  मो. 7447767922
- **आशिष थुल**
  मो. 9423400956
  धरमपेठ, आंबेडकरनगर
- **राम मानवटकर**
  मो. 8626037360,
  न्यू. मनिष नगर
- **अमन शरणागत**
  मो.9575673895
  टेकअप सिटी , दिघोरी, बहादूरा पेपर एजन्सी,
- **राहुल आठवले**
  मो.8485854398
  संबोधी बुद्ध विहार, गिट्टीखदान, काटोल रोड, नागपूर
- **दिगाबर पांडुरंग वासनिक**
  मो.9561974131
  454- नविन सुभेदार ले आऊट
  दिनेश पेपर एजन्सी
- **गौतम भीमराव मेश्राम**
  जयवंत नगर , अभयनगर
  मो. 9975941830
- **स्वप्निल वाढबुधे**
  न्यू अमर नगर, शेषनगर, विठ्ठल नगर, सिद्धेश्वरी नगर, चक्रपाणी नगर, गजानन नगर. मो. 96046 54382
- **योगेश मेहर**
  टेक ऑफ सिटी, बहादुरा परिसर
  मो. 919552971648
- **दिनेश टेंभुर्णे**
  इंदोरा, लष्करी बाग, बेझनबाग, पी. डब्ल्यू एस. कॉलेज परिसर
  मो. 8806511702
- **गजानन गायकवाड**
  कार्तिक मार्टड्ड , बेसा सेंटर, पेट्रोल पंप जवळ, बेसा
  मो.9921552488
- **राजेश नंदनवार**
  राहुलनगर, सोमलवाडा
  मो. 9850335018
- **विनायक हाडके**
  प्रतापनगर
  मो.न.9545750757
- **शैलेश माटे**
  जयताळा, त्रिमूर्ती नगर, अंबाझरी मो. 9767987363
- **संदिप टेंभुरकर**
  समता नगर, नारा रोड नागपूर
  मो. 8657565247
- **शशिकांत नारनवरे**
  एस एस न्युज पेपर अँड मॅक्झिन सेंटर नरेंद्र नगर चौक रिंग रोड नागपूर 15
  मो नं. 94033 42555

बहुजन सौरभ

संपादकीय

चर्चेविना अर्थसंकल्प लोकशाहीची शोकांतिका

संसद ठप्प, लोकशाही संकटात - अर्थसंकल्पीय अधिवेशन की सत्तेचा तमाशा ? या प्रश्नाने जनसामान्य माणसाला गोंधळात घातले आहे. सर्वत्र असुरक्षितता, महागाई या प्रश्नाने त्रस्त आहेत. जनसामान्यांच्या प्रश्नावर चर्चा करण्यापेक्षा त्यांच्या सुरक्षेच्या प्रश्नावर चर्चा करण्यापेक्षा महागाईचा प्रश्न कसा सोडवता येईल यावर चर्चा न करता आपसातील मतभेद एक दुसऱ्यापेक्षा वरचढपणा आणि सत्ता हातात असल्यामुळे वर्चस्वाची भावना यामुळे सत्ताधीश आणि विरोधकांमध्ये जी चढाओढ सज्जन, सामान्य माणूस पाहत आहे. त्यावरून त्याचे भविष्य त्याला सुरक्षित वाटत नाही. कारण अर्थसंकल्पीय अधिवेशन हे अत्यंत महत्त्वाचे असताना चर्चेशिवाय कामकाज होणे ही धोक्याची घंटी न समजण्याइतके सामान्य लोक आज संसदेच्या अर्थसंकल्पीय अधिवेशनाचा आठवा दिवस उजाडला आहे. देशाच्या आर्थिक दिशेचा आराखडा ठरवणारे हे अधिवेशन असते, परंतु प्रत्यक्षात मात्र संसद पुन्हा एकदा गोंधळ, घोषणाबाजी, आरोप-प्रत्यारोप आणि स्थगनाच्या दलदलीत अडकलेली दिसते. सरकार आणि विरोधकांमधील गतिरोध संपण्याची कोणतीही चिन्हे नाहीत. प्रश्न असा आहे, ही संसद जनतेसाठी आहे की सत्ताधाऱ्यांच्या अहंकारासाठी? अर्थसंकल्पीय अधिवेशन म्हणजे देशाच्या 140 कोटी जनतेच्या भवितव्याचा विचार करण्याचे व्यासपीठ. महागाई, बेरोजगारी, शेतकरी आत्महत्या, आरोग्य, शिक्षण, सार्वजनिक उद्योगांचे खाजगीकरण, संघराज्यीय रचना या सगळ्या ज्वलंत प्रश्नांवर चर्चा होणे अपेक्षित असते. मात्र आठ दिवस उलटून गेले तरी संसदेत चर्चा कमी आणि गोंधळ अधिकच दिसतो आहे. ही स्थिती लोकशाहीसाठी धोक्याची घंटा नाही, तर थेट इशाराच आहे. सरकारचा माज की बहुमताचा दुरुपयोग? सत्ताधारी सरकारकडे बहुमत आहे, हे निर्विवाद. पण बहुमत म्हणजे मनमानी करण्याचा परवाना नव्हे. संसदेत प्रश्न उपस्थित झाले की त्यांना उत्तर देणे, चर्चा घडवून आणणे, विरोधकांचे म्हणणे ऐकणे, ही संसदीय लोकशाहीची मूलभूत तत्वे आहेत. दुर्दैवाने, आजच्या संसदेत सरकार प्रश्नांपासून पळ काढताना दिसते. प्रश्न विचारले की गोंधळाचे कारण पुढे करून सभागृह स्थगित केले जाते आणि सरकार जबाबदारीतून सुटते. ईडी, सीबीआय, इन्कम टॅक्स यांसारख्या तपास यंत्रणांचा राजकीय वापर, निवडणूक रोख्यांतील अपारदर्शकता, अदानी-सरकारी संबंध, महागाई आणि बेरोजगारी, या मुद्द्यांवर चर्चा नकोच, अशीच भूमिका सरकारने घेतल्याचे दिसते. बहुमताच्या जोरावर संसदेला 'रबर स्टॅम्प' बनवण्याचा हा प्रयत्न गंभीर आहे. विरोधकांचा आवाज दाबला जातोय का? विरोधी पक्ष लोकशाहीचा कणा असतो. प्रश्न विचारणे, चुका दाखवणे, सरकारला जाब विचारणे हे त्यांचे घटनात्मक कर्तव्य आहे. मात्र आज विरोधकांचे माइक बंद करणे, त्यांना निलंबित करणे, चर्चेला परवानगी न देणे, हे सगळे प्रकार सातत्याने घडताना दिसतात. हे लोकशाहीला शोभणारे आहे का? हो, विरोधकांचीही जबाबदारी आहे. केवळ घोषणाबाजी करून संसद ठप्प ठेवणे हा मार्ग नाही. पण जेव्हा सरकार चर्चेलाच तयार नसते, तेव्हा विरोधकांकडे रस्त्यावर उतरण्याशिवाय किंवा सभागृहात आवाज उठवण्याशिवाय पर्याय उरत नाही. दोष केवळ एका बाजूला ढकलणे म्हणजे वास्तवाकडे डोळेझाक करणे होय. अर्थसंकल्पावर चर्चा नाही. हे कोणाचे अपयश? देशाचा अर्थसंकल्प मांडला जातो, पण त्यावर सविस्तर चर्चा होत नाही, ही लोकशाहीची शोकांतिका आहे. सामान्य नागरिकाला कळायलाच हवे की कर रचना कशी आहे, खर्च कुठे होणार आहे, सामाजिक क्षेत्राला किती प्राधान्य दिले आहे. पण संसदेत चर्चा न झाल्यास हे प्रश्न अनुत्तरितच राहतात. शेतकरी, कामगार, मध्यमवर्ग, युवक, महिला या सगळ्यांच्या अपेक्षा अर्थसंकल्पाशी जोडलेल्या असतात. मात्र सरकार आणि विरोधकांच्या सत्तासंघर्षात सामान्य जनता मात्र पूर्णपणे दुर्लक्षित राहते. संसद ठप्प म्हणजे देशाचे प्रश्न ठप्प हे सरकारने लक्षात घ्यायला हवे. लोकशाहीचा आत्मा संकटात संसद म्हणजे केवळ इमारत नाही, तर ती लोकशाहीचा आत्मा आहे. जेव्हा संसद चालत नाही, तेव्हा लोकशाही आजारी पडते. सातत्याने अधिवेशने वाया घालवणे, प्रश्न टाळणे, चर्चा दडपणे या सगळ्याचा परिणाम देशाच्या संस्थात्मक विश्वासावर होतो. लोकांचा संसद आणि राजकारणावरचा विश्वास उडू लागतो आणि ही स्थिती अत्यंत धोकादायक आहे. आजचा युवक प्रश्न विचारतो, 'आमच्यासाठी संसद काय करते?' या प्रश्नाचे उत्तर राजकीय नेत्यांकडे आहे का? की संसद केवळ सत्तेची कुस्ती पाहण्याचे मैदान बनली आहे? जबाबदारी कोण घेणार? आज संसदेच्या आठव्या दिवशीही गतिरोध कायम आहे, ही बाब सरकार आणि विरोधक दोघांसाठीही लाजिरवाणी आहे. मात्र सत्ता ज्याच्या हातात आहे, त्याची जबाबदारी अधिक असते. सरकारने अहंकार बाजूला ठेवून चर्चेसाठी पुढे यावे, विरोधकांना ऐकावे आणि जनतेच्या प्रश्नांना उत्तरे द्यावीत. विरोधकांनीही केवळ गोंधळ नव्हे, तर ठोस मुद्द्यांवर दबाव निर्माण करावा. लोकशाही ही केवळ निवडणुकांपुरती मर्यादित नसते. ती रोज संसदेत घडत असते किंवा मोडीत निघत असते. आज जे घडते आहे, ते लोकशाहीच्या हिताचे नाही. संसद सुरू झाली नाही, तर जनतेचा रोष रस्त्यावर उतरण्याची वेळ दूर नाही. सत्ता येतात-जातात, पण लोकशाही वाचली पाहिजे. संसद चालली पाहिजे, नाहीतर इतिहास माफ करणार नाही. ■ ■

अंधभक्तीचे फळं चाखा, संसद ही संघाची शाखा

भारतीय लोकशाहीच्या 75 वर्षात आपल्या देशाच्या सर्वोच्च सभागृहात अर्थात संसदेत सत्ताधारी पक्षाचे वर्तन हे भारतीय लोकशाहीच्या इतिहासात आत्यंतिक डरपोक, शरमेने मान खाली घालायला लावणारे, अत्यंत क्रूर, विकृत, लाजिरवाणे, भयानक, लोकशाहीच्या चिंधड्या उडवणारे, आणि हुकूमशाहीकडे वाटचाल करणारे नव्हे तर हुकूमशाहीला पायघड्या घालणारे असे आहे.

भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यात 11 वर्ष तुरुंगवास भोगणारे भारताचे पहिले प्रधानमंत्री पंडित जवाहरलाल नेहरू स्वतःकडे राक्षसी बहुमत असताना असे म्हणतात की, 'एक मजबूत ताकदवान विरोधी पक्ष हेच भारतीय लोकशाहीचे सर्वात मोठे शक्ती स्थळ असेल. आपल्या देशाची लोकशाही सशक्त, समृद्ध करायची असेल तर भारतातील विरोधी पक्ष हा मजबूत बनला पाहिजे तो अधिक ताकतवान बनला पाहिजे.' 2014 ला आपले विश्वगुरू नॉन बायोलॉजिकल अर्थात अमानवी प्रधानमंत्री काँग्रेसमुक्त भारताची घोषणा करतात ही घोषणा भारतीय लोकशाहीचा पायाच उखडून टाकणारी आणि हुकूमशाहीला प्रोत्साहन देणारी नव्हे हुकूमशाहीची पायाभरणी करणारी ठरली. विरोधकाला शत्रूच समजायचे. या संघाच्या सूत्रांच्या अंमलबजावणीला सुरुवात झाली. वन नेशन-वन इलेक्शन अर्थात इथली वैविधता नष्ट करायची सगळे प्रादेशिक पक्ष तोडून मोडून टाकायचे. छोट्या छोट्या अस्मिता उखडून टाकायच्या महाराष्ट्रातील 64 हजार मराठी शाळा बंद केल्या. शाळा गेल्या की भाषा जाते, भाषा गेली की अस्मिता जाते, अस्मिता गेली की राज्य जाते, हिंदी, हिंदू, हिंदुस्तान हा संघाचा अजेंडा आमच्या आता तरी लक्षात आला आहे का? आज मुंबई कुणाच्या ताब्यात आहे? राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष अदानी आणि अमित शहा हे गुजराती चालवत आहे. आज मराठी माणूस म्हणून आपल्या हातात काय उरले आहे याचा आपण सर्वांनी अत्यंत गंभीरपणे विचार केला पाहिजे. एकच देव त्याचे राष्ट्रीयकरण करायचे तोही उसनवार घेतलेला बहुजनांचा महानायक भगवान श्रीराम (वर्णाने काळा) ज्यांचा परशुरामाशी (वर्णाने गोरा) संघर्ष होता. हा काळा इथल्या मुळ शेतकरी, काम करी, कष्टकरी लोकांच्या विरुद्ध गोरा अर्थात इराणी ऐतखावू लोकांशी होता. रामाचा इथल्या मूळ आदिवासी लोकांचा महानायक असलेल्या रावणाशी कुठल्याही स्थितीत संघर्ष नाही. भारतात असलेल्या 300 रामायणाचे मुळ हे दशरथ जातक या बौद्ध साहित्यात आढळते. त्यात राम, लक्ष्मण, सीता हे बहिण भाऊ असून रावण हा त्यांच्याच पक्षातील आहे. सर्वप्रथम वाल्मिकीने इथल्या मूळ आदिवासी लोकांचा महानायक असलेल्या रावणाचे खलनायकीकरण केले आणि म्हणून रामविरुद्ध रावण असा संघर्ष उभा करण्यात आला. पुढे उत्तर भारतीय तुलसीदासाने त्याचे सार्वत्रिकरण केले. खऱ्या अर्थाने हा दक्षिणोत्तर असा संघर्ष आहे हे ही आपण समजून घेतले पाहिजे. आपण आपलाच महानायक असलेल्या रावणाला दरवर्षी जाळतो. याची आपल्याला लाज वाटत नाही. आपल्याला कधी प्रश्न पडत नाही का जाळतो आपण रावण? ज्याची लंका सोन्याची होती तो आणि त्याची प्रजा किती कर्तृत्ववान असेल? ज्याचे खलनायकीकरण करत असताना खुद्द वाल्मिकीला सुद्धा त्याने सीतेला तिच्या इच्छेविरुद्ध स्पर्श सुद्धा केला नाही असे लिहावे लागते. शत्रूला सुद्धा त्याच्या अनितीच्या संदर्भात एक ओळ लिहिता येऊ नये इतका तो नीतिमान होता. प्रज्वल रेवन्नाने केलेल्या लैंगिक संबंधांचे 3000 व्हिडिओ त्याच्या मोबाईल मध्ये सापडतात. त्याचा प्रचार करत असताना आपले प्रधानमंत्री म्हणतात, 'याला मतदान करून माझे हात बळकट करा' या लोकांनी रावण जाळायचा? आपली अनैतिकता लपवण्यासाठी काल्पनिक शत्रू उभे करायचे, काळ्या रामाला काळ्याच रावणाशी भांडायला लावणारी आणि अलीकडे चित्रपटात रावणाला मुसलमानाच्या वेषात दाखवणारी ही जमात खऱ्या अर्थाने इथल्या बहुजन समाजाची शत्रू आहे हे सुद्धा नव्याने आपण समजून घेतले पाहिजे. यावर्षी दिवाळीला देवेंद्र फडणवीस आणि नितीन गडकरी यांनी बटू वामन हा बळीराजाच्या मस्तकावर लाथ देऊन त्याला पाताळात गाडत असतानाचा फोटो प्रदर्शित करून दीपावलीच्या सदिच्छा दिल्या. दुसऱ्या बाजूला फुले चित्रपटाला विरोध करणारे ब्रह्म वृंद हे जय परशुरामच्या घोषणा देतांनाही आपण पाहिले. मुळात बटू वामनाच्या आणि परशुरामाच्या या भक्तांना भगवान श्रीरामाचे काही पडलेले नाही पण रामाचे राष्ट्रीयकरण करून इथली वैविध्यता, इथली मूळ संस्कृती आणि इथले महानायक आपल्या मातृदेवता आपल्या महानायिका संपवायच्या आहे. आपला खंडोबा, भैरोबा, म्हसोबा बळीराजाचे हे अधिकारी इथल्या बहुजन समाजाला समान न्याय, समान अधिकार, समान प्रतिष्ठा देत होते. आपले महानायक संपवून टाकायचे. गांधीच्या रामाच्या छाताडात गोळ्या घालून नथुच्या रामची मंदिरे उभी करायची ही संस्कृती म्हणायची की विकृती? इथल्या आदिवासींच्या हक्काची जंगले, भारताची फुफ्फुसे ही कवडीच्या भावात मोजक्या उद्योगपतींना विकून प्रचंड वृक्षतोड करायची, इथली संस्कृती, इथल्या अस्मिता, इथली जंगले, इथली जैवविविधता नष्ट करून एकजिनसीपणा आणायचा आपण विचार केला पाहिजे की हे कुठल्या प्रकारचे हिंदू राष्ट्र असेल आणि यातून आपल्या पुढच्या पिढ्यांना काय शिल्लक राहील. आपल्या प्रधानमंत्र्यांनी म्हटल्याप्रमाणे 'मेरा क्या है मै तो झोला उठाकर चला जाऊंगा' अर्थात या देशाचा सर्व नाश करून हे इरोशियन लोक निघून जाणार आहेत का? त्यांनी सांगितले, टाळ्या वाजवा, आपण वाजवल्या. ते म्हणाले, थाळ्या बडवा, आपण बडवल्या. इथून पुढच्या बेरोजगार पिढ्यांना छाती बडवण्याची वेळ येऊन पोहोचली आहे. ज्याप्रमाणे एखादा बाबा सर्वप्रथम आपल्या भक्तांचेच शोषण करतो. अगदी त्याचप्रमाणे पुरोहित शाही आणि हुकूमशाहा आपल्या चहत्यांचाच पहिले बळी घेतो. सोनम वांगचूक मोदी सरकारचे चाहते होते. आज ते कुठे आहे? आहे की नाही? मोदींच्या कार्यकाळातील माजी लष्कर प्रमुख नरवणे यांनी लिहिलेले पुस्तक प्रकाशित होऊ नये म्हणून आज सर्व शक्तिमान सरकार शर्तीचे प्रयत्न करत आहे. एकेकाळी संघाशी निगडित असलेल्या शाळेत शिक्षण घेतलेल्या नरवणे यांच्या पुस्तकातील फक्त पाच ओळी आपल्या देशाचे विरोधी पक्ष नेते राहुल गांधी हे संसदेत वाचणार म्हणून केंद्रातील लोकसभा अध्यक्षासहित पाच केंद्रीय मंत्री जीवाचे रान करतात. 35 ते 40 मिनिट राहुल गांधींनी एक शब्दही तोंडातून काढू नये यासाठी आपल्या संसदेतील सत्ताधाऱ्यांचे वर्तन पाहून आपली संसद राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघाचा आखाडा बनल्याचे आपण प्रत्यक्षात अनुभवले आणि म्हणून हुकूमशहा कुणाचाच नसतो. मग ते सोनम वांगचूक असो की माजी लष्कर प्रमुख नरवणे असो. हे असे का झाले? याचे उत्तर 25 नोव्हेंबर 1949 ला संविधान संमत होण्याच्या आदल्या दिवशी संविधान सभेत केलेल्या भाषणात डॉ. बाबासाहेब देतात. 'सत्तेत कितीही मोठा माणूस येऊ द्या. जनतेनी आपले स्वातंत्र्य त्याच्या पायाशी अर्पण करता कामा नये. एखाद्या व्यक्तीवर इतका विश्वास टाकू नका की प्राप्त अधिकारांचा वापर करून लोकांसाठी निर्माण केलेल्या संस्थाच तो उध्वस्त करेल. डॉ. बाबासाहेब पुढे असे म्हणतात की, 'भारतात व्यक्ती पूजेचे फार स्तोम. विभूती पूजा अर्थात एखाद्या व्यक्तीला देवाचे मानायचे. त्याची पूजाच करायची त्याची भक्तीच करायची. अध्यात्माच्या क्षेत्रात ही भक्ती तुम्हाला आत्म्याच्या मुक्तीचा मार्ग कदाचित मिळूनही देईल. परंतु राजकारणात ही भक्ती तुम्हाला हमखास हुकूमशाहीकडे घेऊन जाणारा मार्ग ठरेल' आज डॉ. बाबासाहेबांचा प्रत्येक शब्द खरा ठरत असताना अंधभक्तीची झापडे बाजूला सारून उत्तम नागरिक बनण्याच्या प्रक्रियेत सहभागी होऊया. ■ ■

बहुजन सौरभ

हेमंत टाले
मो. 9975807632

आरक्षण, स्टिग्मा आणि इम्पोस्टर सिंड्रोम

कामाच्या ठिकाणी बहुजनांचा अदृश्य ताण इम्पोस्टर सिंड्रोम आणि बहुजन कर्मचारी यांची मानसिक परिस्थिती. भारतीय समाजात आरक्षण धोरण हे सामाजिक न्यायाचे एक महत्त्वाचे साधन आहे. ते अनुसूचित जाती (एससी), अनुसूचित जमाती (एसटी), इतर मागासवर्गीय (ओबीसी) आणि इतर दुर्बल घटकांना शिक्षण आणि नोकरीच्या संधी उपलब्ध करून देते. मात्र, या धोरणाच्या लाभार्थ्यांना, विशेषतः बहुजन समाजातील कर्मचाऱ्यांना, कामाच्या ठिकाणी एक अदृश्य आव्हानाचा सामना करावा लागतो - इम्पोस्टर सिंड्रोम. हा सिंड्रोम म्हणजे स्वतःच्या क्षमतेवर शंका घेणे, यशाचे श्रेय स्वतःला न देणे आणि सतत 'मी येथे योग्य नाही' असे वाटणे. आरक्षणाने नोकरी मिळाली म्हणून हे भावना अधिक तीव्र होते, ज्यामुळे मानसिक ताण वाढतो. हा लेख याच विषयावर चर्चा करतो.

इम्पोस्टर सिंड्रोम म्हणजे काय?

इम्पोस्टर सिंड्रोमचा मराठीत अर्थ 'पाखंडीपणाची भावना', 'ढोंगीपणाची भावना' किंवा 'स्वतःच्या क्षमतेवर संशय घेण्याची मानसिक स्थिती' असा होतो. यात यश मिळूनही व्यक्तीला ते आपण मिळवले नाही, तर नशिबाने मिळाले आहे असे वाटते आणि आपली पात्रता लवकरच उघड होईल अशी भीती वाटते.

अर्थ :- स्वतःच्या यशाचे श्रेय न देणे, स्वतःला 'फसवणुकीचा' किंवा 'ढोंगी' मानणे.

लक्षणे :- सतत आत्म-शंका (Self-doubt), परिपूर्णतेचा अट्टहास (Perfectionism), अपयशाची भीती आणि यशाचे श्रेय नशिबाला देणे.

परिणाम :- व्यक्तीला नैराश्य, चिंता आणि भावनिक त्रास होऊ शकतो.

कोणाला होऊ शकतो :- हा विकार नवख्या लोकांपासून ते अत्यंत अनुभवी व्यावसायिकांपर्यंत कोणालाही होऊ शकतो.

हा आजार नसून एक मानसिक अनुभव किंवा भावना आहे, जी योग्य दृष्टिकोन आणि समुपदेशनाने कमी केली जाऊ शकते. इम्पोस्टर सिंड्रोम ही एक मानसिक अवस्था आहे ज्यात व्यक्ती स्वतःच्या यशाला 'नशीब' किंवा 'बाह्य मदत' म्हणून पाहते आणि स्वतःच्या क्षमतेवर विश्वास ठेवत नाही. 1978 मध्ये पॉलीन क्लॅन्स आणि सुझान इमेस यांनी या संकल्पनेचा प्रथम उल्लेख केला, ज्यात उच्च पदांवर असलेल्या महिलांमध्ये हे दिसून आले. भारतात, हा सिंड्रोम बहुजन कर्मचाऱ्यांमध्ये अधिक प्रमाणात आढळतो, कारण समाजातील पूर्वग्रह आणि आरक्षणाविरोधी वातावरण यामुळे ते स्वतःला 'अयोग्य' समजतात. उदाहरणार्थ, एखाद्या एससी/एसटी कर्मचाऱ्याला सहकाऱ्यांकडून 'आरक्षणामुळे आलास' असे ऐकवले जाते, ज्यामुळे त्याच्या मनात शंका निर्माण होते.

आरक्षण आणि इम्पोस्टर सिंड्रोमचा संबंध :- बहुजन समाजातील अनेक कर्मचारी आरक्षणाच्या माध्यमातून नोकरी मिळवतात, पण समाजातील भेदभावपूर्ण दृष्टिकोनामुळे त्यांना सतत अपराधी वाटते. 'मी पुरेसा नाही' ही भावना आरक्षणाच्या स्टिगमामुळे येते. भारतीय समाजात आरक्षणाला 'मेरिट'च्या विरोधी म्हणून पाहिले जाते, ज्यामुळे लाभार्थ्यांना त्यांच्या यशाचे श्रेय मिळत नाही. एका अभ्यासानुसार, मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांमध्ये इम्पोस्टर सिंड्रोमचे प्रमाण जास्त आहे, जे नंतर कामाच्या ठिकाणीही कायम राहते. उदाहरणार्थ, आयआयटीसारख्या प्रतिष्ठित संस्थांमध्ये आरक्षित वर्गातील विद्यार्थ्यांचे ड्रॉपआउट दर जास्त आहे - दिल्ली आयआयटीमध्ये 76टक्के आणि गुवाहाटीमध्ये 88 टक्के. हे ड्रॉपआउट केवळ शैक्षणिक दबावामुळे नव्हे, तर इम्पोस्टर सिंड्रोममुळेही होतात, ज्यात विद्यार्थी स्वतःला 'अनफिट' समजतात. कामाच्या ठिकाणी हे सिंड्रोम अधिक गंभीर होते. बहुजन कर्मचारी अनेकदा प्रतिनिधित्वाच्या अभावामुळे एकटे पडतात. उच्च पदांवर बहुजनांची संख्या कमी असल्यामुळे, ते स्वतःला 'आउटसाइडर' समजतात. याशिवाय, कार्यालयातील सूक्ष्म भेदभाव - जसे की 'तू आरक्षणाने आलास, म्हणून तुझे काम चांगले नाही' असे टोमणे ही भावना वाढवतात. एका सर्वेक्षणानुसार, भारतातील 63टक्के कर्मचाऱ्यांना इम्पोस्टर सिंड्रोमचा त्रास होतो आणि हा आकडा मागासवर्गीयांमध्ये जास्त असण्याची शक्यता आहे.

या सिंड्रोमचा ताण आणि परिणाम :- इम्पोस्टर सिंड्रोम केवळ भावनिक नाही, तर तो शारीरिक आणि व्यावसायिक परिणाम घडवतो. सततची शंका आणि अपराधी भावना यामुळे ताण, चिंता आणि नैराश्य वाढते. बहुजन कर्मचारी अनेकदा अतिरिक्त काम करतात, स्वतःला सिद्ध करण्यासाठी, ज्यामुळे बर्नआउट होते. एका अभ्यासानुसार, मेडिकल शिक्षणात इम्पोस्टर सिंड्रोम विद्यार्थ्यांना असहाय्य करतो, आणि हेच कामाच्या ठिकाणीही लागू होते. परिणामी, उत्पादकता कमी होते, पदोन्नतीच्या संधी गमावल्या जातात आणि काही वेळा नोकरी सोडली जाते. भारतात, जाती आणि मानसिक आरोग्याचा संबंध दुर्लक्षित आहे. मागासवर्गीय कर्मचाऱ्यांना सामाजिक वेगळेपणा, वेगळे करणे आणि भेदभावामुळे हा सिंड्रोम अधिक प्रभावित करतो. उदाहरणार्थ, कॉर्पोरेट क्षेत्रात बहुजन कर्मचाऱ्यांना 'टोकन' म्हणून पाहिले जाते, ज्यामुळे त्यांच्या आत्मविश्वासावर परिणाम होतो. हे आव्हान या पद्धतीने हाताळता येईल. इम्पोस्टर सिंड्रोमवर मात करण्यासाठी वैयक्तिक आणि सामाजिक स्तरावर प्रयत्न आवश्यक आहेत. प्रथम, स्वतःच्या यशाचे श्रेय स्वीकारणे आणि आरक्षणाला 'मदत' नव्हे तर 'हक्क' म्हणून पाहणे महत्त्वाचे. मेंटॉरशिप प्रोग्राम्स, ज्यात बहुजन मेंटॉर्स असतील, मदत करू शकतात. कंपन्यांनी सीएसआर फंडातून डायव्हर्सिटी ट्रेनिंग आणि मानसिक आरोग्य सपोर्ट उपलब्ध करावे. समाजाने आरक्षणाच्या स्टिगमाला आव्हान द्यावे. शिक्षण आणि जागरूकता अभियानांद्वारे 'मेरिट'ची व्याख्या बदलणे गरजेचे आहे. सरकार आणि कॉर्पोरेट्सनी बहुजन कर्मचाऱ्यांसाठी सपोर्ट नेटवर्क तयार करावे. इम्पोस्टर सिंड्रोम हा बहुजन कर्मचाऱ्यांसाठी एक अदृश्य अडथळा आहे, जो आरक्षणाच्या सकारात्मक उद्देशाला कमकुवत करतो. हा सिंड्रोम केवळ वैयक्तिक नाही, तर सामाजिक अन्यायाचा परिणाम आहे. त्यावर मात करण्यासाठी सामूहिक प्रयत्न आवश्यक आहेत, जेणेकरून प्रत्येक अधिकारी कर्मचारी स्वतःच्या स्थानावर अभिमान बाळगू शकेल. अशा प्रकारे, कामाचे ठिकाण अधिक समावेशक आणि न्यायपूर्ण होईल. ■ ■

बहुजन सौरभ

मनःस्वास्थ्याचा प्रवास

प्रवीण गांगुर्डे
मो. 9890631933

राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराजांचे विदर्भ साहित्य संघ आणि साहित्यिकांविषयीचे चिंतन

भाविदर्भाच्या साहित्य क्षेत्रात शतक पूर्ण केलेली संस्था 'विदर्भ साहित्य संघ' अनेकदा वादग्रस्त चर्चेत आलेली आहे. विदर्भ साहित्य संघाची गरिमा असलेले 'धनवटे रंगमंदिर' अनेक नव साहित्यिकांना प्रेरणा देणारी वास्तू होती. सत्तर-ऐंशीच्या दशकात आम्ही हे अनुभवले आहे. सायंकाळी येथे साहित्यिकांचा जथ्था जमायचा. समाजहिताच्या गप्पा रंगायच्या, वैचारिक मतभेदही होत. दलित साहित्य, ग्रामीण साहित्य, वंचितांचे साहित्य आणि अभिजनांचे साहित्य यांची येथे घुसळण होत असे. अभिजनांचा धनवटे रंगमंदिरावर नेहमीच दरारा राहिला आहे.

चांगली नाटके धनवटे रंगमंदिराच्या मंचावरून नागपूरकरांनी अनुभवली. या रंगमंचाने अनेक कलाकार देशाला, तसेच सिनेसृष्टीला दिले. मात्र धनवटे रंगमंदिराच्या ऐतिहासिक वास्तूला खरी दृष्ट लागली, ती रंगमंदिर जमीनदोस्त करून त्या जागेवर व्यावसायिक बाजारपेठ उभारली जात असताना त्याविरोधात कविवर्य सुरेश भट यांनी आपल्या लेखणीद्वारे आंदोलन उभे करून प्रसारमाध्यमांतून मोठी चर्चा घडवून आणली होती. शेवटी शरीराचा थकता काळ येताच, एका सत्कार समारंभात सुरेश भट शांत झाले. धनवटे रंगमंदिर जमीनदोस्त झाले आणि त्या जागी मोठी बाजारपेठ उभी राहिली. साडीच्या जाहिरातींच्या गोंगाटात विदर्भ साहित्य संघ केव्हाच हरपून गेला. राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराजांनी गुरुकुंज आश्रमात विदर्भ साहित्य संघाच्या साहित्य संमेलनाचे स्वागताध्यक्षपद स्वीकारून 13 ते 15 मार्च 1953 दरम्यान भव्य साहित्य संमेलन साकार केले. त्याचप्रमाणे तुमसर येथे झालेल्या 18व्या विदर्भ साहित्य संघ संमेलनाचे उद्घाटन राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराजांच्या हस्ते झाले. एवढेच नव्हे तर 25 डिसेंबर 1955 रोजी खुल्या अधिवेशनात राष्ट्रसंत लिखित 'ग्रामगीता' या ग्रंथाबद्दल अभिनंदनाचा ठराव पारित करून त्या ग्रंथाचे प्रकाशन करण्यात आले. 'ग्रामगीता'चे गावोगावी, एकाच वेळी अनेक ठिकाणी प्रकाशन झाले. याच साहित्य संमेलनात ज्येष्ठ-श्रेष्ठ साहित्यिकांचा सत्कार करताना अग्रपूजेचा मान राष्ट्रसंतांनाच देण्यात आला. ज्ञानेश्वरीचे संशोधक व प्रसिद्ध विद्वान डॉ. शं. दा. पेंडसे हे 'ग्रामगीता'च्या प्रकाशन सोहळ्याचे अध्यक्ष होते.

राष्ट्रसंतांची विदर्भ साहित्य संघाकडून अपेक्षा :- राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराजांनी या दोन्ही संमेलनांत आपले विचार स्पष्टपणे मांडले. त्यातील काही अंश येथे प्रस्तुत करतो :-

बहुजन सौरभ

'साहित्य हे जर सर्व समाजाला सामर्थ्य देऊन पुढे नेण्याचे साधन असेल, तर आमच्या साहित्य संघाचे वा साहित्य संमेलनाचे क्षेत्र मुठभरांसाठीच मर्यादित न राहता समाजव्यापी व्हायला हरकत नाही. म्हणूनच मला वाटते, साहित्य संघात घोंगडेवालेही आता सदस्य करून घेतले पाहिजेत. त्यांच्यासाठी साहित्याचे दरवाजे, साहित्याचे सारे रस्ते मोकळे व्हावेत.' आज राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराजांच्या निर्वाणाला 57 वर्षे पूर्ण झाली आहेत. तरीही विदर्भ साहित्य संघाने आपली जुनी कात कितपत सोडली आहे? तीस वर्षे उपाध्यक्ष होतो म्हणून विद्वत्तेचा गाजावाजा करणाऱ्या महाभागांनो, साहित्यिकांनो विदर्भ साहित्य संघाच्या कोणत्या सर्वसाधारण सभा, निदान आमसभा तरी, केव्हा व्हायच्या? त्यांची निमंत्रणे कोणाला दिली जात होती? सध्या एक बिनसहीचे पत्रक सोशल मीडियावर फिरत आहे. त्यात केवळ विदर्भ साहित्य संघच नव्हे, तर मराठी भाषेचे तथाकथित तारणहार सांगवणाऱ्या विद्वानांचे अनेक किस्से साहित्यिक वर्तुळात चर्चेत आहेत. राजकीय पुढाऱ्यांपेक्षाही कुटील राजकारण खेळणारे, स्वतःला साहित्यिक समजून आपली विद्वत्ता मिरवणारे हे लोक यांच्या साहित्यामुळे त्यांची कुटुंबे आर्थिकदृष्ट्या धनवान झाली असतील; मात्र त्यांच्या वैचारिक संस्कारांची तपासणी होणे गरजेचे आहे.

राष्ट्रसंत साहित्य संमेलनात पुढे सांगतात :- 'साहित्य झब्बूशाहीसाठी नाही, दीनदुबळ्यांच्या झोपड्या चिरडण्यासाठी नाही. जगाला जागविण्यासाठी, जगाचे निरीक्षण करण्यासाठी आणि जगाच्या विशालतेत विलीन होण्याचे शिक्षण देण्यासाठी साहित्य आहे. साहित्याने भराभर उड्या मारत, अंतराळात भिरभिरत राहू नये. अशा तकलादू, श्रमहीन साहित्याचे भवितव्य विनाशाकडे झुकते. असे साहित्य जिवंत राहत नाही.'

साहित्यिक मित्रांनो, राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराजांना आणि खऱ्या विचारवंतांना आपल्याकडून कशा साहित्याची अपेक्षा होती, ते ते स्पष्ट करतात, 'आजचे साहित्य दळणाऱ्या बाईला कळावे, शेतकऱ्यांच्या शेतात फुलावे आणि नांगराच्या नांगरटीत त्याचे पडसाद उमटावेत, असे आमचे प्रतिपादन आहे. बुद्धाच्या जीवनातील उदात्त भावना प्रसारित करण्यासाठी जाड विद्वत्तेची गरज नाही.' 'समाजातील वैषम्याच्या भिंती विरघळवणारे साहित्य आणि तसे साहित्य निर्माण करणारे साहित्यिक मला या देशात हवेत. साहित्याची महान शक्ती ही जगातील मोठ्या शक्तींपैकी एक आहे.' 'मी पोथी वाचत बसलो नाही; मी रोजच्या जीवनाचा ग्रंथ दररोज वाचत आलो आहे.' साहित्यिकांनो, आपण राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज आणि इतर संतसाहित्य कितपत समजून घेतले आहे, माहीत नाही. मात्र संतसाहित्यावर विकृत विचारांचे आघात होत असताना, आम्ही संतांची जात शोधून न्यायासाठी लढतो, हे मी अनुभवले आहे. यावर सध्या अधिक चर्चा नको. आजही शालेय व महाविद्यालयीन शिक्षणात राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराजांच्या साहित्याला कितपत सन्मान आहे, हा स्वतंत्र संशोधनाचा विषय आहे. चला, विदर्भ साहित्य संघ निवडणुकीच्या निमित्ताने जागृत झाला, हे नसे थोडके! आपण विदर्भ साहित्य संघाचे आजीवन सभासद आहात, म्हणजेच सच्चे विश्वस्त आहात. आता ठरवा, आपण केवळ इमारत सांभाळणार आहोत की संपूर्ण चळवळ? जी आज मुठभरांच्या दावणीला बांधली गेली आहे. चार भिंतींची इमारत म्हणजे विदर्भ साहित्य संघ नाही; मानवकल्याणाची चळवळ म्हणजे विदर्भ साहित्य संघ. पाहा, हे पटते का?

राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज एका भजनात सांगतात,

वेद-शास्त्र तुम पढे हो पर,
यह 'जनभाषा' नहीं जानोगे।
बिन उसके नहीं समाज सुधरे,
क्या कहना यह मानोगे॥
हो ऊँचे पंडित और, साहित्यरत्न, विद्वान बड़े।
जब तक कदर नहीं गरीबों की, तब तक सुनसान पड़े॥
अब साहब बनने से होगा, कभी भी देश सुधार नहीं।
जब तक जनता से हिलमिलकर, कर लोगे तुम प्यार नहीं॥
नेता छल-कपटी हो बैठे, तो मीठा संसार नहीं।
तुकड्यादास कहे अब चेतो, नाहीं तो दुख को पार नहीं॥ ■ ■

जनक्रांतीच्या पाऊलवाटा

ज्ञानेश्वर दुर्गादास रक्षक
मो. 9823966282

वाचकांचे विचारपिठ

बहुजन सौरभ

दुसरे परिवर्तन साहित्य संमेलन आयोजकांचे अभिनंदन

मूकनायक वर्तमानपत्राच्या वर्धापनदिनानिमित्त परिवर्तन विचार मंच तर्फे दुसरे परिवर्तन साहित्य संमेलन दि. 30 व 31 जानेवारी 2026 रोजी उमरेड रोड, नागपूर येथील रतनसुत्त बुद्ध विहार येथे मोठ्या उत्साहात पार पडले. महामानव डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी मुक्या, वंचित समाजाला आवाज देण्यासाठी 'मूकनायक'च्या माध्यमातून जे क्रांतिकारी पाऊल उचलले, त्याच वैचारिक वारशाचा हा सशक्त पुढचा टप्पा ठरला. डॉ. बाबासाहेबांनी मूक वेदना, दुःख, आक्रोश आणि मानवी भावना समाजाच्या आणि जगाच्या पटलावर निर्भीडपणे मांडल्या. त्यानंतर जनता, समता यांसारख्या वर्तमानपत्रांच्या माध्यमातून मनुवादी विचारसरणीविरुद्ध सार्वजनिक वैचारिक क्रांती घडवून आणली.

काळाच्या ओघात अनेक प्रादेशिक व भाषिक क्रांतिकारी वर्तमानपत्रे अस्तित्वात आली, मात्र आर्थिक अडचणी व दबावतंत्रामुळे ती दीर्घकाळ टिकू शकली नाहीत. मात्र कांशीरामजींच्या नेतृत्वाखालील 'बहुजन नायक' हे वर्तमानपत्र काही काळ बहुजन समाजाच्या मनात खोलवर रुजले. त्यातूनच उत्तर प्रदेशात सामाजिक-राजकीय क्रांती घडून आली, हे वर्तमानपत्राच्या ताकदीचे जिवंत उदाहरण आहे. त्यामुळे समाजपरिवर्तनात वर्तमानपत्रांचे महत्त्व अनन्यसाधारण आहे, हे अधोरेखित झाले. याच पार्श्वभूमीवर दैनिक बहुजन सौरभची आजची वाटचाल भविष्यात बहुजन समाजाचा खरा आवाज बनेल, अशी आशा या संमेलनातून व्यक्त झाली.

संमेलनाची सुरुवात अत्यंत शिस्तबद्ध व दिमाखदार पद्धतीने झाली. छत्रपती शाहू महाराज, महात्मा ज्योतिराव फुले, सावित्रीबाई फुले, फातिमा बी आणि रमाई आंबेडकर यांच्या वेशभूषेत साकारलेल्या व्यक्तिरेखांनी उपस्थित प्रेक्षकांना भारावून टाकले. अनेक नागरिकांनी ही दृश्ये मोबाईलमध्ये टिपून पुढील दिवशीही एकमेकांना दाखविल्याचे दिसून आले. संमेलनाचे अधिकृत उद्घाटन डॉ. विद्या मानकर (जिल्हा कृषी अधिकारी, महाराष्ट्र शासन) यांच्या हस्ते झाले. कार्यक्रमाचे अध्यक्ष सर्वोच्च न्यायालयाचे सेवानिवृत्त न्यायाधीश अनिल वैद्य, प्रमुख अतिथी भदंत नागदीपांकर, तर प्रमुख मार्गदर्शक म्हणून धम्मसेनानी विलास गजभिये उपस्थित होते. कार्यक्रमाचे आयोजन अत्यंत नियोजनबद्ध होते.डॉ. दीपक बन्सोड व सहकाऱ्यांनी 'परिवर्तन झाले' हे गीत सादर करून वातावरण संगीतमय केले. सामाजिक क्षेत्रात उल्लेखनीय कार्य करणाऱ्या व्यक्तींना स्मृतिचिन्ह व पुरस्कार देऊन सन्मानित करण्यात आले. विविध कवी व लेखकांच्या साहित्यप्रस्तुतींमधून प्रेरणादायी विचारांचा झरा अखंड वाहत राहिला. दुसऱ्या सत्रात आयोजित कविसंमेलनाचे अध्यक्ष प्रा. भीमराव गायकवाड होते, तर संचालन डॉ. अजय चिकाटे यांनी केले. 60 पेक्षा अधिक कवींनी सहभाग नोंदविला. गद्य, पद्य, गीतात्मक आणि घोषणात्मक स्वरूपातील सादरीकरणांनी संपूर्ण परिसर टाळ्यांच्या गजरात न्हाऊन निघाला.

त्यानंतर झालेल्या परिसंवाद चर्चासत्राचे अध्यक्ष श्रीराम बन्सोड होते. धार्मिक, सामाजिक व संवैधानिक विषयांवर 45-50 अभ्यासकांनी, विशेषतः महिलावक्त्यांनी, अभ्यासपूर्ण मते मांडून चर्चेला आंतरराष्ट्रीय दर्जा प्राप्त करून दिला. एकंदर दोन दिवस चाललेल्या या परिवर्तन साहित्य संमेलनास प्रेक्षक, कवी, लेखक व विचारवंतांचा उत्स्फूर्त प्रतिसाद लाभला. वैचारिक, बौद्धिक व सांस्कृतिकदृष्ट्या हे संमेलन शतप्रतिशत यशस्वी ठरले. या यशस्वी आयोजनासाठी सर्व आयोजकांचे मनःपूर्वक अभिनंदन व पुढील वाटचालीस हार्दिक शुभेच्छा. ■ ■

– रमेश गजभिये
मो. 9422304619

“ रमाईचे आयुष्य म्हणजे निस्वार्थ सेवेचा आणि सहनशीलतेचा धडा आहे... ”

रडणारी नव्हे तर लढणारी होती स्वाभिमानी रमाई!!

त्यागाला ही वाटावी लाज, त्यागमूर्ती माझी रमाई
स्वाभिमानी रमाई रडणारी नव्हे तर लढणारी होती!
ज्ञानसागराला ज्ञानाची भरती ।
शिकविले साहेबाची केली इच्छापूर्ती ।
कधी न मुखावर तिच्या हाय पाहिली ।
रमाई दुधावरची साय पाहिली ।
नवकोटी लेकरांची माय पाहिली ॥

माता रमाईचा 7 फेब्रुवारी 1898 रोजी दापोली वणंदगावात जन्म झाला. खूप समजुदार, प्रेमळ, हुशार रमाई बालवयातच आई बापाच्या मायेला पोरकी होऊन तीन भावंडांच्या संगोपनाची जबाबदारी तिच्यावर आली. मामा सर्वांना सोबत घेऊन मुंबईला आले. रत्नपारखी सुभेदार रामजी बाबांनी रमाला पाहताच सुन करण्याचे निश्चित केले. कारण माझा भिवा जगाला प्रकाशित करणारा, तळपता सूर्य असून संसारात आयुष्यभर त्याची दाहकता फक्त रमाच सहन करू शकते, म्हणून त्यांनी भिवाचे पहिले ठरलेले लग्न मोडण्यास जातपंचायतला पाच आने दंड भरून भरला. 9 वर्षाची रमा आणि 14 वर्षाच्या भिवा यांचे मुंबई भायखळा मंडईत 1907 साली विवाह केला. लक्ष्मीच्या पावलांनी घरी आलेल्या सूनेला रामजीबाबा म्हणाले, ‘रमा मी तुझी एका धगधगत्या सूर्याशी गाठ बांधली असून जगाचा प्रज्ञासूर्य होणाऱ्या भिवाच्या शिक्षणासाठी तुला अखंडित सर्वस्वाचा त्याग करावा लागेल. बाळबुद्ध रमाला त्याग शब्द कळला नसला तरी तिने शिक्षण घेणाऱ्या पतीच्या आनंदात वचन दिले तसे पाळले.’ रमा बोले साहेबांना आपला समाज कोटी कोटी । त्यांना डांबून ठेवणारी गुलामी मोठी । तुमचा जन्म त्यांच्या उद्धारासाठी । साहेब तुम्ही खूप शिका मी रात दिन तुमच्या पाठी ॥’

रमाईच्या त्यागातून डॉ. बाबासाहेब नोव्हेंबर, 1896 ते नोव्हेंबर 1923 अशा 27 वर्षांत मुंबई विद्यापीठ, कोलंबिया विद्यापीठ, लंडन स्कूल ऑफ इकॉनॉमिक्स आणि ग्रेज इन सारख्या उच्च शिक्षण संस्थांमधून शिक्षण घेत होते. उपवाशी राहून गवऱ्या वेचून पतीच्या शिक्षणासाठी पेला पै जोडून पैसे साठविणारी रमाला साहेबांना लंडनमध्ये पैशांची चणचण असल्याचे कळताच 14 रुपयांची मनी ऑर्डर पाठविते. पतीच्या शिक्षणासाठी विदेशात मनीऑर्डर करणारी भारतातील पहिली पत्नी रमाई असावी. त्या श्रमाचे त्यागाचे प्रतीक. डॉ. बाबासाहेबानी बी ए, एम ए, पी एच डी, एम एस सी, बार अॅट लॉ, डी एस सी, डी लीट, अश्या एकूण 32 डिग्री घेऊन अकरा भाषा अवगत केल्या. परमपूज्य, बोधीसत्व , महामानव, मूकनायक, महानायक, भारतरत्न विश्वरत्न, युगपुरुष, नॉलेज ऑफ सिम्बॉल आणि प्रज्ञासूर्य अश्या विविध विशेषणे गौरविलेल्या ज्ञानाचा महामेरू याचा उच्चतम कळस असले तरी त्या कळसाचा पाया त्यागमूर्ती माता रमाई आहेत.

रमाईची गंगाधर, राजरत्न, रमेश व इंदू (मुलगी) ही चार अपत्ये गरिबी ऊपासमारी आणि डॉक्टर इलाज औषधाविना वयाची दोन वर्षे पूर्ण होण्याच्या आतच दगावली. यशवंत सतत आजारी होता. पोटची मुले गमावल्याच्या दुःखातून सावरले नाही तर साहेबांचे शिक्षण पूर्ण होणार नाही, म्हणून रमाई कामाला लागली. कार्यकर्त्यांनी वर्गणी काढून आर्थिक मदत देऊ केली. पण स्वतःची चुल बंद असताना स्वाभिमानी रमाईने ती रक्कम नाकारून आपल्यापेक्षा गरीब कुटुंबांना मदत करण्यास सांगितले. डॉ. बाबासाहेब मित्र दत्तोबा पवारांना संतान वियोगाचे दुः ख व्यक्त करताना 16 ऑगस्ट 1926 रोजी पत्रात लिहितात की, ‘आम्ही चार सुंदर रुपवान मुले दफन केली. मुलांच्या मृत्यूमुळे जीवनातील आनंद निघून गेला आहे. जसे बायबलमध्ये लिहिले आहे, ‘तू पृथ्वीचा आनंद आहेस.’ जर हे पृथ्वी त्याग असेल, तर पृथ्वी आनंदित कशी असेल? माझ्या परिक्त जीवनात मला पुन्हा पुन्हा असेच वाटते. पुत्रांच्या मृत्यूमुळे माझे जीवन अगदी काटेरी झुडुपेने भरलेल्या बागांसारखे झाले आहे. आता माझे मन इतके भरून आले की मी अधिक लिहू शकत नाही.

बॅरि. डॉ. बाबासाहेब विदेशातून येणार म्हणून त्यांच्या सत्काराला सारा समाज लोटला. रमाई ही निघाली. पण चांगली साडी नाही. साडी शोधात वरची पत्र्याची ट्रंक खाली घेऊन पाहिले तर कोल्हापुरात शाहू महाराजांनी साहेबाचा जरीचा फेटा बांधून सत्कार केला होता. तो जरीचा फेटा साडी म्हणून नेसून साहेबांच्या भेटीला निघाली. दोघांची नजरा नजर झाली. बॅरिस्टरची बायको गळ्यात फुटका मणी आणि अंगावर चांगली साडी नाही. त्यात नियतीची शोकांतिका अपत्य गेल्याचे दुःख जनसागरासमोर दाखविता येत नव्हते. आयुष्यभर पतीची चिंता मुले गेल्याचे दुःख आणि गरिबीवर मात करीत उपवास, तहाने काढलेल्या दिवसामुळे रमाईला टी बी झाला. हवा पाणी बदल करण्यासाठी डॉ. बाबासाहेबांनी त्यांना वैराळे गुरुजी चालवीत असलेले वसतिगृह धारवाडला पाठविले. तेथे ही गेल्या तर वस्तीगृहातील अन्न विना कोमेजल्याचे लक्षात येताच दोन दिवस उपवाशी असलेल्या मुलांच्या जेवणासाठी हातातील सोन्याच्या पाटल्या काढून वैराळे गुरुजींना देऊन मुलांच्या जेवणाची सोय केली. आजार फारच बळावलेल्या रमाई जवळ डॉ. बाबासाहेब बसून होते. रमाईने त्यांच्याकडे अखेरची इच्छा व्यक्त केली की मला विठ्ठल-रुक्मणीला डोळे भरून पहायचे आहे. मला पंढरपूरला घेवून चला. त्यावर साहेब म्हणतात, ‘रामू, अस्पृश्यांना ज्या मंदिरात जाण्यास बंदी, अशा मंदिरात जाऊन मोक्ष मिळणार नाही. पंढरपूरला लाजवेल असे मी पंढरपूर निर्माण करीन.’ बोले तैसा चाले त्याची वंदावी पाऊले. दीक्षाभूमी आणि चैत्यभूमी ही एक नाही दोन पंढरपूर निर्माण केली. परंतु हे वैभव पाहण्यापूर्वीच माता रमाईनी 27 मे 1935 रोजी जगाचा निरोप घेतला. तेव्हा कष्ट, त्याग, संघर्ष, मातृत्व आणि निस्सीम प्रेमी पत्नी रामूच्या वियोगाने व्याकुळ झालेल्या डॉ. बाबासाहेबानी भगवी वस्त्र परिधान करून घरात स्वतःला कोंडून घेतले. वैराग्य स्थितीतील डॉ. बाबासाहेब कोणाचे ऐकण्याच्या स्थितीत नसताना रमाई म्हणाल्या, साहेब, तुम्हीच वैराग्य स्वीकारले तर समाजाचा उद्धार कोण करणार? तेव्हा डॉ. बाबासाहेब पुढील कार्याला लागले.

आनंद म्हस्के
मो. 8652325032

डॉ. बाबासाहेब 1940 साली ‘थॉट्स ऑफ पाकिस्तानच्या अर्पण पत्रिकेत लिहितात, ‘हृदयाचा चांगुलपणा, मनाचा मोठेपणा, चारित्र्याचे शुद्धत्व असताना त्याकाळी कोणी मित्र नसलेल्या दिवसात आमच्या वाट्यास आलेले दारिद्र्य आणि विवंचना मनोधैर्याने व तत्परतेने सहन करण्याची जिने तयारी दर्शाविली त्या रामूबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करण्यासाठी हा ग्रंथ मी तिला अर्पण करीत आहे. अशा क्रांतिकारी रमाईचे आयुष्य संघर्षमय होते. पण त्याचे चित्रण मात्र सोशिक स्त्रीचे दाखविले जात आहे. नव्या पिढीसमोर योग्य आदर्श निर्माण करण्यास कणखर आणि लढाऊ रमाई जगासमोर येण्याची गरज आहे. ‘येणार बाई बॅरिस्टर साहेब माझे’ या गाण्यावर नाचणाऱ्या बाया बाप्यानो साडी, माडी, गाडी हे वैभव रमाईचा त्यागातून मिळाले आहे. त्यासाठी तिने चार मुले गमावली. चूल बंद असताना कार्यकर्त्यांनी केलेली आर्थिक मदत नाकारणाऱ्या रमाईच्या त्यागाची समाजाला जाण आणि भान असते तर, निवडणुकीत पैसै घेऊन मत विकले नसते. साडी, माडी, गाडीतील आमच्या बायका पाचशे रुपयांसाठी विरोधी पक्षाच्या प्रचाराला कधीच गेल्या नसत्या.

ही जनजागृती येण्यासाठी त्यागमूर्ती माता रमाईची जयंती डॉ. बाबासाहेब यांच्या जयंती इतकीच मोठ्या प्रमाणात साजरी झाली पाहिजे. कारण जगाला कळू द्या की प्रज्ञासूर्य डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांची सावली स्वाभिमानी सहचारिणी रमाई रडणारी नव्हे तर लढणारी होती. ■ ■

दु:ख डोंगराएवढे

अनंतायन

अॅड. अनंत खेळकर
मो. 9370061677

मायबाप वृद्धापकाळामुळे थकलेले. मुले मोठी झाली. आता ते आईवडीलांना त्यांची संपत्ती आपल्या नावावर करून देण्याचा तकादा लावत होते. हतबल मायबापांनी त्यांच्या मनाप्रमाणे वाटणी केली. काही दिवसातच त्यांनी आपले रंग दाखवायला सुरूवात केली. आईवडीलांना त्यांनी एक छोटेसे घर भाड्याने करून दिले आणि तुम्ही येथे रहा आम्ही खर्चाला पैसे देत जाऊ असे सांगितले. वडील विचार करीत होते की, मी असं काय करू शकतो की, माझी लेकरे आनंदी होतील ? शेवटी त्यांनी हाच निष्कर्ष काढला की, मायबापांनी त्यांच्यासोबत राहू नये या गोष्टीतच ते आनंदी राहतील. मुले काही ना काही कारण काढुन सतत त्यांचेवर खेकसत होती. म्हणतात ना की, राग हा मोठा चतुर असतो. तो कमजोर व्यक्तीवरच हुकुमत गाजवतो कारण ताकतवानांपुढे आपली डाळ शिजत नाही हे त्याला माहीत असतं. मायबापाला कितीही त्रास दिला तरी ते हेच म्हणणार की, ‘ऑखों में ग़ुस्सा, दिल में नाराज़गी, और ज़ुबा पर सवाल हज़ार रखो, ग़म नहीं तुम हमें ख़ैरियत भी मत पुछो, बस अपना ख़याल रखो’अशी परिस्थिती ज्यांच्यावर येते ते मरणयातना भोगत असतात. असे दुःख मनावर खुप खोलवर घाव करते जे कोणताही अपराध नसतांना आपल्याच व्यक्तींनी दिलेले असते. हे घाव देहाला नव्हे तर आंतरात्म्याला चिरत असतात. कधीकधी तर त्यांना वाटते की, आपली सहनशक्ती एवढी वाढली आहे की, आता जर आपल्याला जिवंतपणी जाळले तरी यातना होणार नाहीत. मुलांसाठी काय काय स्वप्न रंगवली पण शेवट मात्र असा होईल याची कल्पना स्वप्नातही केली नव्हती.

‘दुआँ माँगी थी आशियाने की, चल पड़ी आँधी ज़माने की, हमारा दर्द कोई नहीं समझ पाया, क्योंकि आदत पड़ी है छुपाने की’परमेश्वराला ते मनोमन हीच प्रार्थना करीत असावेत की, ‘उपरवाले तूने तो लाखों की तक़दीर सँवारी है, हमें दिलासा तो दे, की अब तेरी बारी है’आता त्या मुलांना हे कोण समजावणार की, जेवढ्या काळजीने आपण ऊलटी पडलेली चप्पल सरळ करतो तेवढीच काळजी जर स्वतःला सरळ करतांना घेतली तर घरालाही स्वर्ग बनवता येते. विनाकारण निर्माण केलेल्या राग, लोभाला मनातून कायमचे हद्‌पार करून रात्री निवांत झोप घ्यावी कारण मृत्यू हा साध्या भेटीचीही संधी देत नाही. आज वेळ त्यांच्यावर आहे ऊद्या कदाचीत तुमच्यावरही येऊ शकते. लक्षात ठेवा ! ‘ज़मींदोज़ हो सकते हैं, या जर्जर हो सकते हैं, आलिशान महल भी खंडहर हो सकते हैं.’ ■ ■

बहुजन सौरभ

रमाई ! स्वतंत्र व्यक्तिमत्त्व

आम्ही जन्मापासून ऐकत आलो आहोत की, रमाई या दु:ख सहन करणारी शोषित, कष्टी, दुबळी व करुणामय असणारी रमाई! म्हणजेच सौ. रमाबाई भिमराव आंबेडकर या स्वतंत्र व्यक्तिमत्त्व आहे. त्यांच्यावर कुणीही दु:ख कष्ट किंवा हालअपेष्टा लादलेल्या नाहीत. रमाईने स्वत:हून सुखाचा त्याग मानवमुक्ती करिता केला आहे. जेव्हा स्वत:हून त्याग केला जातो तेव्हाच त्यागमूर्ती होता येते. रमाईला त्यागमूर्ती म्हटल्या गेले आहे. इतकेच आपण बघतोय. रमाई या डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचा पूर्वाधार होता.

डॉ. बाबासाहेब या जगाला माहिती आहेत. त्यात रमाईचे फार मोठे योगदान डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर उच्च शिक्षण घेऊन, उच्च विद्या विभूषित होऊ शकले. एम ए, पी एच डी, बॅरिस्टर, पत्रकार व मुंबईमध्ये प्राध्यापक म्हणून नोकरी गव्हर्नमेंट लॉ कॉलेज प्राचार्य या सर्वांमध्ये रमाईचे योगदान आहे ते नाकारता येत नाही.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी महाडचे चवदार तळे 1927 सत्याग्रह, सन 1930 चा नाशिक काळाराम मंदिर सत्याग्रह व सन 1931 व 1932 ला लंडनमध्ये गोलमेज परिषद या सर्वांमध्ये डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांची चळवळ प्रचंड वेगवान झाल्यामुळे इथल्या प्रस्थापित व्यवस्थेला आणि एकंदरीत तथाकथित व्यवस्थेला ते पचनी पडले नाही. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे मनुवादी व्यवस्थेला अजीर्ण झाले त्यामुळे त्यांच्या मारण्याची धमकीचे पत्र यायचे. ते ऐकून रमाईला भिती वाटली. परंतु त्या भीतीपोटी कधी डॉ. बाबासाहेबांना त्यांच्या कार्यापासून वेगळे होण्याचा विचार देखील त्यांनी मांडला नाही. हे सर्व प्रकार पत्नी म्हणून जरी वाटत असला तरी देखील रमाई घाबरल्या नाहीत. खंबीरपणे साहेबांच्या पाठीशी उभ्या राहिल्या हे सर्व प्रकार रमाईच्या एक स्वतंत्र व्यक्ती महत्त्वाची जाणीव करून देणारा प्रसंग आहे. डॉ. बाबासाहेब विदेशात असताना त्यांना अनेक लोक मदत करण्यासाठी येत होते किंवा रमाईने प्रचंड हलाखीची परिस्थिती असताना देखील कोणत्याही प्रकारची मदत स्वीकारली नाही आणि प्रखर स्वाभिमान कायम जपला आहे. तसेच मातोश्री रमाईनी एकत्रित संसाराची जबाबदारी यशस्वीपणे सांभाळली यांतच रमाई व डॉ. बाबासाहेब यांची चार मुले मृत्युमुखी पडले. गंगाधर, इंदू, रमेश आणि डॉ. बाबासाहेबांचा अत्यंत लाडका राजरत्न. तेव्हा देखील रमाई खचल्या नाहीत. परिस्थितीशी तडजोड केली नाही. खंबीरपणे उभ्या राहिल्या.

गंगाधर मरण पावला तेव्हा डॉ. बाबासाहेबांना रमाई पत्रातून लिहिते, ‘साहेब! आपल्या गंगाधरला मी वाचविण्याचा पुरेपूर प्रयत्न केला. परंतु उपचारा अभावी त्याला वाचवू शकली नाही.’ काय वेदना असतील माऊलीच्या पोटचा गोळा मरण पावला आहे आणि पती विदेशात आहे. मोठ्या जड अंतःकरणाने या पत्राद्वारे लिहीत आहे. या प्रसंगातून रमाईची मानसिक अवस्था प्रगल्भ असल्याचे जाणवते. माता रमाईनी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या झालेला पत्रातून दिसून येते. रमाई आणि डॉ. बाबासाहेब दोघांनीही समाजाला आपले संपूर्ण आयुष्य वाहून घेतले ते करण्यामागे तथागत बुद्धांचा आदर्श या दांपत्यांनी आपल्या जीवनात घेतला आहे. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मॅट्रिकची परीक्षा पास झाली त्यावेळी केळुस्कर गुरुजींनी लिहिलेले हस्तलिखित बुद्ध चरित्रातील विचार डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी रमाई यांच्या जीवनात वेळोवेळी बुद्धांचे विचाराने प्रभावित झाले आणि आपल्या जीवनात उतरविला आहे. तथागत बुद्धांनी आपल्या धम्मामध्ये पती-पत्नीसाठी जे विनय सांगितलेले आहे. त्या विनयाचे पालन करून एक आदर्श दांपत्य समाजापुढे ठेवले आहे.

डॉ. बाबासाहेबांनी 14 ऑक्टोबर 1956 ला बौद्ध धम्माची दीक्षा नागपूर येथे घेतली. त्यावेळी माता रमाई या हयात नव्हत्या. माता रमाईचे निधन 27 मे 1935 ला दीर्घ आजारामुळे झाले. रमाईने समाजासाठी अविरत चालविलेल्या लढ्यामध्ये स्वतःच्या जीवाची पर्वा न करता झोकून दिले. त्यातूनच त्यांना आजाराने घेरले व त्यातच त्यांचे निधन झाले. म्हणजे रमाईचे समाजाप्रती दिलेले बलिदान आहे असे म्हटले गेले तर वाव ठरणार नाही. माता यशोधरेचा त्याग हा माता रमाई संपूर्ण आयुष्यात आदर्श होता. बुद्धांचा विचाराने आपले जीवन प्रभावित करून प्रत्यक्षात अनेक वेळा रमाई जगल्याचे पाहायला मिळते. रमाईचे विचार कुठेही लिखित स्वरूपात नसले तरी देखील त्यांच्या आयुष्यात जगताना त्यांच्या कृतीतून प्रत्येक प्रसंगातून ते अधोरेखित होताना आजही दिसते आहे. अशा महामानवाला मातोश्री रमाईला त्यांच्या जयंतीदिनी मी कोटी कोटी वंदन करिते! ■ ■

अॅड. अस्मिता टिपले
मो. 7038730503

त्यागमूर्ती माता रमाई

असे म्हटले जाते की यशस्वी पुरुषामागे एका स्त्रीचा मोठा हात असतो. त्याचप्रमाणे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या पाठीशी सावलीसारख्या खंबीरपणे उभ्या राहिल्या त्या म्हणजे रमाई. रमाई नसत्या, तर डॉ. बाबासाहेब घडूच शकले नसते. अशा संघर्षमयी रमाईचा जन्म 7 फेब्रुवारी 1898 रोजी दाभोळजवळील वनंद या गावी, अत्यंत गरीब कुटुंबात झाला. त्यांच्या वडिलांचे नाव भिकू धोत्रे व आईचे नाव रुक्मिणी होते. रमाईला त्यांची आई प्रेमाने ‘रामी’ म्हणत असे. रमाईची आई जरी अशिक्षित असली, तरी त्यांच्यात सुसंस्कृतपणा होता. त्या रमाईला नेहमी सांगत असत. स्वच्छ राहा, मन स्वच्छ ठेवा, कष्टाने माणूस मरत नाही. आईचे प्रत्येक शब्द रमाईने मनावर कोरून ठेवले होते. म्हणूनच म्हणतात, ‘शुद्ध बीजापोटी फळे रसाळ गोमटी.’ घरात दारिद्र्य होते, पण संस्कार होते. रमाईचे आई-वडील अतिशय कष्टकरी होते. वडील समुद्रातून मासे भरलेल्या टोपल्या डोक्यावर वाहून बाजारात नेण्याचे काम करत. सतत ओझे वाहिल्यामुळे त्यांची तब्येत बिघडत गेली व छातीत दुखू लागले. त्यांच्या आजारपणामुळे रमाईची आई सतत चिंतेत असे. अतोनात चिंतेमुळे तिची तब्येतही खालावत गेली आणि अखेर तिचा मृत्यू झाला.

आईच्या मृत्यूनंतर रमाई व तिची भावंडे पोरकी झाली. काही दिवसांनी वडिलांचाही मृत्यू झाला. त्यानंतर मामा व काका यांनी त्यांचे पालनपोषण केले. ते सर्वांवर मनापासून प्रेम करीत. रमा तेव्हा नऊ वर्षांची होती. काका-मामांना तिच्या लग्नाची चिंता वाटू लागली. इकडे रामजी सुभेदार (डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे वडील) भीमरावांसाठी मुलगी शोधत होते. मुली पाहताना रमाईचे स्थळ आले आणि पाहताक्षणीच रामजी सुभेदारांना रमा आवडली, कारण ती सुस्वभावी व संस्कारी होती. सन 1908 मध्ये रमाई व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचा विवाह झाला. एका गरीब, अशिक्षित मुलीला शिक्षित सासर मिळाले होते. याचा रमाईला खूप आनंद व अभिमान वाटत असे. डॉ. बाबासाहेबांची आत्या मीराबाई व त्यांचे वडील रमाईवर खूप प्रेम करत. त्यांनी तिला कधीही आईची उणीव भासू दिली नाही. रमाई अशिक्षित असल्यामुळे डॉ. बाबासाहेबांना वाटे की तिने शिक्षण घ्यावे. तेव्हा रमाई म्हणत, ‘साहेब, तुम्हीच मला शिकवा.’ डॉ. बाबासाहेब हसून म्हणाले, ‘जसे महात्मा ज्योतिबा फुले यांनी सावित्रीबाईंना शिकवले, तसेच मी तुला शिकवेन.’ रमाई लिहिता-वाचता येईल इतपत शिकल्या. डॉ. बाबासाहेबांचे वडील रिकाम्या वेळेत रमाईकडून पुस्तक वाचून घेत असत. एकदा वाचताना रमाई बुद्धांच्या जीवनकथेतील प्रसंग सांगत होत्या, सिद्धार्थ ज्ञानाच्या शोधात यशोधरा व राहुल यांना सोडून जातात, घोर तपश्चर्या करतात आणि बुद्ध होतात. हे वाचताना रमाईच्या मनात विचार येई, माझे पतीसुद्धा बुद्धांसारखेच ज्ञानार्जनासाठी अमेरिकेला गेले आहेत. तेही एक दिवस विश्ववंदनीय बुद्ध होतील, आजच्या युगाचे बुद्ध ठरतील. रमाईला डॉ. बाबासाहेबांच्या वडिलांचा खूप आधार होता; पण नियतीला तेही मान्य नव्हते. त्यांचाही मृत्यू झाला. घरावर जणू डोंगर कोसळला. यशवंत अवघ्या एक वर्षाचा होता. त्यानंतर एकामागोमाग एक तीन मुले व इंदू नावाची मुलगी यांचाही मृत्यू झाला. भाऊ आनंद व आत्याबाई यांचाही मृत्यू झाला. रमाई पूर्णपणे एकट्या पडल्या. डॉ. बाबासाहेब पुढील शिक्षणासाठी अमेरिकेला गेले. संपूर्ण घराचा भार एकट्या रमाईवर आला. परिस्थिती अत्यंत नाजूक होती. त्या पहाटे किंवा रात्री शेण गोळा करणे, गोवऱ्या थापणे, सरपणासाठी लाकूड गोळा करणे अशी कामे करत. कोणाच्या नजरेत येऊ नये म्हणून. घरात अठरा विश्व दारिद्र्य होते, तरीही त्या इतक्या स्वाभिमानी होत्या की कधीही कुणाकडून मदत घेतली नाही. स्वाभिमानी पतीची त्या स्वाभिमानी पत्नी होत्या. डॉ. बाबासाहेब समाजाला न्याय, मान-सन्मान मिळावा म्हणून झटत होते, तर इकडे रमाई उपाशीपोटी दिवस काढत होत्या. समाजासाठी एवढा त्याग व संघर्ष करणारी रमाई खऱ्या अर्थाने त्यागमूर्ती होत्या.

डॉ. बाबासाहेब उच्च शिक्षण घेऊन भारतात परतल्यावर त्यांच्या स्वागताची तयारी सुरू होती. रमाईला वाटले आपणही स्वागताला जावे; पण तिचे लुगडे फाटलेले होते. लोक काय म्हणतील या भीतीने ती थांबली. मात्र शाहू महाराजांनी सत्कारप्रसंगी दिलेला जरीचा फटका रमाईने नेसला आणि स्वागतासाठी गेली. ती डॉ. बाबासाहेबांना दुरूनच पाहत होती. डॉ. बाबासाहेब उडत्या पक्ष्यांचे पंख मोजणारे होते. त्यांनी रमाईला लगेच ओळखले. त्यांच्या डोळ्यांत अश्रू आले. रमाईचे कष्ट त्यांना प्रकर्षाने जाणवले. रमाई एवढे सगळे सहन करूनही कधी तक्रार करत नव्हत्या. स्वतः चंदनासारखी झिजत राहिली. तिचा डॉ. बाबासाहेबांवर अपार जीव होता. एकदा रमाई डॉ. बाबासाहेबांना म्हणाल्या, ‘मला पंढरपूर पाहायचे आहे.’ डॉ. बाबासाहेब म्हणाले, ‘जिथे माणसा-माणसात भेद केला जातो, तिथे जाण्यात अर्थ नाही. आपण असे पंढरपूर घडवू, जिथे सर्व जाती-धर्मांना समान प्रवेश असेल, समानता, बंधुता व मैत्री नांदेल.’ रमाईची तब्येत दिवसेंदिवस खालावत गेली. डॉक्टरांनी हवा पालटाचा सल्ला दिला. त्या धारवाडला वराळे काकांकडे गेल्या. एके दिवशी फिरताना त्यांना वस्तीगृह बंद दिसले. त्यांनी विचारले, ‘आज मुलांचा किलबिलाट का ऐकू येत नाही?’ काकांनी सांगितले की ग्रँट बंद झाल्यामुळे मुले उपाशी आहेत. हे ऐकून रमाई व्यथित झाल्या. त्यांनी हातातील सोन्याच्या बांगड्या काढून दिल्या व त्या गहाण ठेवून मुलांच्या जेवणाची व्यवस्था करण्यास सांगितले. स्वतः स्वयंपाक करून मुलांना जेवू घातले. मुलांचा आनंद पाहून रमाईच्या डोळ्यांत अश्रू आले. त्या दिवसापासून ती मुले रमाला ‘रमाई’ म्हणू लागली. तेव्हापासून रमा सर्वांची रमाई झाली, त्यागमूर्ती रमाई. रमाई नसत्या तर आज डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर घडू शकले नसते. त्यांच्या त्यागामुळेच आज आपण समाजात स्वाभिमानाने व सन्मानाने जगतो. रमाईची तब्येत अधिकच बिघडली. त्यांना क्षयरोग झाला. औषधांचा काहीही उपयोग झाला नाही. डॉ. बाबासाहेब म्हणत, ‘माझ्या रामूला काहीही होऊ नये. ती जगली पाहिजे. मी मोठा झालेला तिला पाहायचे आहे.’ पण नियतीला ते मान्य नव्हते. डॉ. बाबासाहेबांना याचे फार दुःख होत असे की मी रमाईला काहीच सुख देऊ शकलो नाही. अखेर रमाई सर्वांना सोडून गेल्या. अवघ्या 35-36 व्या वर्षी त्यांनी देह ठेवला. अशा त्यागमूर्ती माता रमाई यांना विनम्र अभिवादन! ■ ■

शालिनी मेश्राम
मो. 9657196833

रमाबाई आंबेडकर

सामाजिक परिवर्तनाची मौनातील शिल्पकार

7 फेब्रुवारी हा दिवस भारतीय सामाजिक परिवर्तनाच्या इतिहासात अत्यंत महत्त्वाचा आहे. हा दिवस म्हणजे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या जीवनसाथी, त्यागमूर्ती रमाबाई भिमराव आंबेडकर यांचा जयंती दिन. रमाबाईंचे जीवन केवळ एका महान पुरुषाच्या पत्नीचे नव्हते, तर सामाजिक परिवर्तनाच्या पायाभरणीत मौनातून योगदान देणाऱ्या एका संघर्षशील स्त्रीचे होते.

जातीय विषमता, अस्पृश्यता, स्त्रीदमन, दारिद्र्य आणि सामाजिक बहिष्कार यांचा विळखा असलेल्या समाजात रमाबाईंचा जन्म झाला. त्या काळात दलित स्त्रीचे जीवन म्हणजे दुहेरी अन्यायाचे प्रतीक होते. शिक्षण, आत्मसन्मान आणि स्वातंत्र्यापासून वंचित ठेवणारी व्यवस्था रमाबाईंच्या आयुष्यावरही खोलवर परिणाम करत होती. बालपणापासूनच कष्ट, जबाबदाऱ्या आणि सहनशीलता हेच त्यांच्या जीवनाचे अविभाज्य भाग बनले.

अत्यंत लहान वयात रमाबाईंचा विवाह डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्याशी झाला. हा विवाह केवळ कौटुंबिक नात्यापुरता मर्यादित नव्हता, तर एका व्यापक सामाजिक संघर्षाचा प्रारंभ होता. डॉ. बाबासाहेबांचे शिक्षण, विचार, आंदोलन आणि सामाजिक विरोध यांचा भार रमाबाईंनाही समानतेने पेलावा लागला. संसार सांभाळताना त्यांनी कधीही डॉ. बाबासाहेबांच्या ध्येयांवर प्रश्नचिन्ह उपस्थित केले नाही; उलट त्यांच्या कार्यावर अढळ विश्वास ठेवला.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर उच्च शिक्षणासाठी भारताबाहेर असताना संपूर्ण कुटुंबाची जबाबदारी रमाबाईंवर होती. आर्थिक टंचाई, आजारपण, सामाजिक उपेक्षा आणि मानसिक ताण हे त्यांचे रोजचे वास्तव होते. अनेकदा उपाशीपोटी दिवस काढावे लागले; तरीही डॉ. बाबासाहेबांच्या शिक्षणात अडथळा येऊ नये, यासाठी त्यांनी स्वतःच्या वेदनांवर मौन धारण केले. डॉ. बाबासाहेबांचे शिक्षण हे वैयक्तिक उन्नतीसाठी नव्हे, तर संपूर्ण समाजाच्या मुक्तीसाठी आहे, याची त्यांना स्पष्ट जाणीव होती. रमाबाईंच्या जीवनातील सर्वांत वेदनादायी अध्याय म्हणजे त्यांच्या मुलांचे अकाली निधन. एकामागून एक अपत्य गमावण्याचे दुःख त्यांनी सहन केले; परंतु या दुःखाचा परिणाम त्यांनी डॉ. बाबासाहेबांच्या कार्यावर होऊ दिला नाही. स्वतःच्या वेदनांना बाजूला ठेवून समाजासाठी झटणाऱ्या पतीच्या पाठीशी खंबीरपणे उभे राहणे, हेच त्यांनी आपले जीवनधर्म मानले. रमाबाई आंबेडकर प्रत्यक्ष आंदोलनांच्या मंचावर दिसत नसल्या, तरी त्यांचे योगदान अत्यंत मूलभूत होते. डॉ. बाबासाहेबांच्या विचारांना स्थैर्य देणारे, त्यांच्या संघर्षाला मानसिक बळ देणारे आणि अत्यंत कठीण काळात साथ देणारे व्यक्तिमत्त्व म्हणजे रमाबाई आंबेडकर. अस्पृश्यता निवारण, शिक्षणाचा प्रसार, सामाजिक समता, स्त्री-पुरुष समानता आणि संविधान निर्मितीसारख्या ऐतिहासिक कार्यांमागे त्यांच्या त्यागाचे मोलाचे स्थान आहे.

रमाबाईंचे व्यक्तिमत्त्व साधे, शांत आणि आत्मसन्मानाने भरलेले होते. प्रसिद्धी किंवा गौरवाची अपेक्षा त्यांनी कधीच ठेवली नाही. समाजाने अनेकदा त्यांच्याकडे केवळ ‘बाबासाहेबांची पत्नी’ म्हणून पाहिले; परंतु त्या मूल्यनिष्ठ आणि आत्मसन्मान जपणाऱ्या स्वतंत्र स्त्री होत्या. त्यांचे मौन कमजोरीचे नव्हे, तर अंतर्गत शक्तीचे प्रतीक होते. आज रमाबाई आंबेडकरांचे स्मरण केवळ औपचारिक जयंतीपुरते मर्यादित राहू नये. त्यांच्या जीवनाकडे सामाजिक परिवर्तनातील अदृश्य पण निर्णायक योगदान म्हणून पाहिले गेले पाहिजे. स्त्री-संघर्ष, दलित प्रश्न आणि सामाजिक न्यायाच्या चर्चेत रमाबाईंचे स्थान अधोरेखित होणे आवश्यक आहे. रमाबाई आंबेडकर या इतिहासाच्या कडेला उभ्या असलेल्या नव्हे, तर परिवर्तनाच्या केंद्रस्थानी असलेल्या स्त्रीचे प्रतीक आहेत. त्यांनी स्वतःसाठी इतिहास लिहिला नाही; पण त्यांच्या त्यागाने इतिहास घडविला. त्यांच्या जयंतीनिमित्त त्यांच्या मूल्यांना आत्मसात करणे, हेच खरे अभिवादन ठरेल. ■ ■

डॉ. राजेंद्र बगाटे
मो. 9960103582

स्वाभिमानाचे स्मरणशिल्प -७८

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांचा पुतळा उंटखाना नागपूर.

प. पूज्य बाबासाहेब आंबेडकर स्मारक समिती दीक्षाभुमि नागपूर द्वारा संचालित बुद्धिस्ट सेमिनरी येथे रमणीय परिसरात डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर पुतळा आणि त्यागमूर्ती आईसाहेब रमा भिमराव आंबेडकर यांचा उभारण्यात आलेला आहे. येथे मोठ्या प्रमाणावर कार्यक्रम होतात.

संवाद मित्र, कपिल नारनवरे
9370773608

धम्मसंगोष्टी सभेत 'माता रमाई' यांच्या जीवनावर एकपात्री नाट्यप्रस्तुती

नागपूर : माता रमाईच्या जयंती निमित्ताने मनीष नगर येथील 380 व्या धम्मसंगोष्टी सभेत 'माता रमाई' यांच्या जीवनावर आधारीत उषा बौद्ध यांनी एकांकिका नाट्यकला सादर केली. या प्रसंगी रमाईचे बालपण, भायखळा मार्केट मध्ये भीमरावांसोबत झालेला विवाह, रमाईचा रामजी बाबांसोबत झालेला संवाद, रमेश, गंगाधर, राजरत्न आणि मुलगी इंदू यांचे गरिबीमुळे झालेले निधन, डॉ. बाबासाहेबांच्या महाडचा आणि विविध चळवळीत रमाईचा असलेला सहभाग, बळवंत आणि राधाबाई वराळे यांच्या धारवाड येथील वस्तीगृहातील मुलांना आर्थिक मदत आणि शेवटी काबाडकष्ट आणि प्रदीर्घ आजारामुळे त्यांचे 27 मे 1935 रोजी झालेले निधन अशा अनेक हृदयद्रावक घटना उषा बौद्ध यांनी आपल्या नाट्यकलेतून सादर केल्या. रमाईचे जीवन म्हणजे असीम त्याग, गरिबीशी लढा आणि डॉ. बाबासाहेबांच्या कार्यात खंबीर साथ देणारा संघर्षमय असलेल्या ऐतिहासिक प्रस्तुतीकरणामुळे अनेकांचे डोळे पाणावले होते. रमाईच्या त्यागातून आपणही सहनशीलता, ध्येयासाठी समर्पण आणि संकटातही निश्चल राहून एक दुसऱ्यांशी एकोप्याने राहले पाहिजे असा संदेश त्यांनी आपल्या नाट्यकलेतून दिला.

माता रमाईचा त्याग म्हणजे डॉ. बाबासाहेबांच्या राष्ट्र उभारणीत दिलेली साथ होय. रमाईनी स्वतःच्या दुःखापेक्षा डॉ. बाबासाहेबांचे कार्य मोठे मानले. डॉ. बाबासाहेबांना क्षणोक्षणी समाजकार्यात प्रोत्साहन दिले आणि असंख्य संकटावर मात करून संसार टिकवून ठेवला असे सभाध्यक्ष मोहन बडोळे यांनी विचार व्यक्त केले. कार्यक्रमाची सुरुवात श्रीराम बनसोड यांच्या 'गरीबी जरी त्या संसारात होती' या भीमगीताने झाली. 14 फेब्रुवारी 2026 रोजी राज्यस्तरीय महिला परिषदेचे 'बानाई' येथे आयोजन करण्यात आले असल्याची माहिती पुरोगामी प्रबोधन चळवळीचे अध्यक्ष रवी हाडे यांनी सभेला दिली. या कार्यक्रमाला मोठ्या संख्येने उपस्थित राहण्याचे त्यांनी आवाहन केले. या सभेच्या प्रमुख अतिथी बहुजन सौरभच्या संपादक, प्राचार्य संध्या राजुरकर असल्याची त्यांनी माहिती दिली. 19 फेब्रुवारी 2026 रोजी सायंकाळी 7 वाजता सुरेश भट सभागृहात 'शिवाजी अंडरग्राऊंड इन भीमनगर मोहल्ला' हे सुप्रसिद्ध नाटक सादर केले जात आहे, या नाटकास मोठ्या संख्येने उपस्थित राहण्याचे प्रा. घनशाम धाबर्डे यांनी आवाहन केले. सभेत मिलिंद जाधव यांचा वाढदिवस साजरा करण्यात आला. कार्यक्रमाचे संचालन मिहान येथील सिद्धार्थ कांबळे आणि आभार छाया टेंभरे यांनी व्यक्त केले. कार्यक्रमास अनेक गणमान्य व्यक्ती उपस्थित होते.

ब्ल्यू क्लब - सोशल फोरमची वार्षिक आमसभा

नागपूर : सामाजिक जाण ठेवत कार्यरत असलेल्या ब्ल्यू क्लब - सोशल फोरम या सामाजिक संस्थेच्या वार्षिक आमसभा 2025 चे आयोजन बुद्ध संस्कृतीप्रमाणे सोनेगाव भागातील विमानतळ रोड जवळील जंगलातील निसर्गरम्य जागेत मोठा बाग येथील हनुमान मंदिरा जवळ दि. 1 फेब्रुवारी 2026 ला सकाळी 11.00 ते दुपारी 4.00 च्या दरम्यान करण्यात आले. संस्थेचे अध्यक्ष विनायक हाडके यांच्या द्वारे बुद्ध वंदना घेण्यात आली व सुनील रंगारी यांनी बुद्ध गीत गायनाने कार्यक्रमाची सुरुवात करण्यात आली. सर्व नवीन व जुन्या सभासदांनी आपला परिचय दिला. त्यानंतर प्रास्तविक, ब्ल्यू क्लबच्या मागील वर्ष 2024 च्या आमसभेचे इतिवृत्त व फोरम तर्फे आयोजित सर्व उपक्रमांचा अहवाल मुख्य समन्वयक इंजि. अविनाश कठाणे यांनी सादर केला. फोरमचे जेष्ठ सदस्य ज्यांनी 75 वर्ष पूर्ण केले असे हिरामण वाघमारे, डॉ. ताराचंद मेश्राम यांचा प्रातिनिधिक रूपात पंचशील दुपट्टा व स्मृती चिन्ह देऊन सत्कार करण्यात आला. नवीन सदस्यांचा सुद्धा याप्रसंगी स्मृतिचिन्ह व पंचशील दुपट्टा देऊन सत्कार करण्यात आला. या कार्यक्रमात फोरमचे सन्मानीय सदस्य बहुसंख्येनी उपस्थित होते. दुपारी भोजन अवकाशनंतर फोरमद्वारे काही ठराव पारित करण्यात आले. त्यानंतर पुढील वर्षाकारिता नवीन पदाधिकाऱ्यांची निवड करण्यात आली. अध्यक्ष म्हणून विद्याधर सोनटक्के, महेंद्र जीवने यांची सचिव, सुनील पाटील यांची कोष्याध्यक्ष, अविनाश कठाणे यांची मुख्य समन्वयक, राजेश हाडके यांची समन्वयक म्हणून सर्वसमतीने निवड करण्यात आली. तसेच सल्लागार मंडळात विनायक हाडके यांना मुख्य सल्लागार, एस. टी. चौहान, डॉ. सिद्धार्थ वासनिक, ॲड. विद्यासागर गवळी, ईश्वर कडबे, दिलीप मेश्राम, गौतम मोडक, सुधाकर लोखंडे, पुरुषोत्तम निमसरकार, अरविंद थुल व आनंद मानकर यांची मंडळात सल्लागार म्हणून सर्वसम्मतीने निवड करण्यात आली. शेवटी धम्मपाल आवळे, विलास डुले, अविनाश कठाणे व विद्यासागर गवळी यांनी गीते सादर केली व आभार प्रदर्शन करून कार्यक्रमाची सांगता झाली.

महत्वाचे

'नीलकमल स्मृती गुणवत्ता पुरस्कार' जाहीर

सडक अर्जुनी : फेब्रुवारी/मार्च 2026 मध्ये होणाऱ्या इयत्ता दहावीच्या परीक्षेत चिखली येथील रत्नदीप विद्यालयातून प्रथम, द्वितीय व तृतीय क्रमांक पटकविणाऱ्या तसेच याच विद्यालयातून इयत्ता दहावीच्या परीक्षेत उत्तीर्ण होणाऱ्या दिव्यांग विद्यार्थ्यांना नीलकमल स्मृती फौंडेशनच्या वतीने नीलकमल स्मृती प्रित्यर्थ सेवानिवृत्त शिक्षक आर. व्ही. मेश्राम यांनी 'नीलकमल स्मृती गुणवत्ता पुरस्कार' नुकताच जाहीर केला आहे. यावेळी मुख्याध्यापक एल.एम. पातोडे, शिक्षक, कर्मचारी व शालेय विद्यार्थी उपस्थित होते. रोख, स्मृतीचिन्ह, प्रमाणपत्र अशा स्वरूपाचा पुरस्कार असून इयत्ता दहावीच्या परीक्षेचा निकाल लागल्यानंतर पुढील होणाऱ्या कार्यक्रमामध्ये सदर पुरस्काराचे वितरण करण्यात येणार आहे. सेवानिवृत्त शिक्षक आर.व्ही. मेश्राम व प्रज्ञा मेश्राम हे त्यांच्या मुलाच्या स्मृती प्रित्यर्थ 2004 पासून नीलकमल स्मृती गुणवत्ता पुरस्काराने विद्यार्थ्यांना सन्मानित करीत आहेत.

धम्म कुटी विहारात माघ पौर्णिमा साजरी

नागपूर : धम्म कुटी विहारात माघ पौर्णिमा साजरी करण्यात आली. विहारचे सहसचिव शांता डोंगरे यांनी पौर्णिमेविषयी माहिती दिली व वरिष्ठ सदस्य सुखदेव शेंडे यांनीसुद्धा माहिती दिली. कार्यक्रमात सर्व पदाधिकारी, सभासद, उपासक व उपासिका उपस्थित होते. अध्यक्ष सचिन वासनिक तसेच सचिव चंद्रशेखर मेश्राम यांची उपस्थिती लाभली. कार्यक्रमानंतर प्रसाद करण्यात आला. तथागत बुद्ध व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या प्रतिमेला पुष्पहार अर्पण करून मेणबत्ती व अगरबत्ती प्रज्वलित केली.

जगदीशनगर येथे संत रविदास महाराज जयंती साजरी

नागपूर : महान संत शिरोमणि रविदासजी महाराज यांची जनहित युवा फाऊंडेशनच्या वतीने जगदीशनगर स्थित जनसंपर्क कार्यालयात प्रमुख पाहुण्या कोरो इंडियाच्या समन्वयक कौतुक मेश्राम यांच्या हस्ते प्रतिमेला माल्यार्पण करून अभिवादन करण्यात आले. यावेळी ज्येष्ठ समाजसेवक भिमराव ताकतोडे, जनहित युवा फाऊंडेशनचे अध्यक्ष शिवशंकर ताकतोडे, महासचिव ॲड. सचिन मेकॉले, सहसचिव निखिल डुंभरे, पितांबर गेंदले, प्रकाश जगताप, पुष्पांजली शिंदे, ज्योति ताकतोडे, सपना ताकतोडे, आशिफ अन्सारी, प्रतिक ढोक, लक्ष्मीकांत गजभिये, सचिन शेंडे इत्यादी पदाधिकारी प्रामुख्याने उपस्थित होते. यावेळी कौतुक मेश्राम यांचा पुष्पगुच्छ व शाल देऊन पुष्पांजलि शिंदे यांनी सत्कार केला. ॲड. सचिन मेकॉले यांनी संत रविदास महाराज यांच्या जीवनकार्यावर अमूल्य विचार प्रकट केले.

आजचे कार्यक्रम

रमाई जयंती महोत्सव 2026
दिनांक : 7 /2/2026, शनिवार.
वेळ : दुपारी 12 वाजता.
स्थान : टेकऑफ सिटी, नागपूर.
कार्यक्रमाचे अध्यक्ष : भाविका गोसावी.
प्रमुख वक्ते : सुनंदा जुलमे, माधुरी वसंत शोभा.
कार्यक्रमाचे संचालन : पुनम ढोक.
आभार : रीमा बडगे.

त्यागमूर्ती माता रमाई जयंती
आयोजन : बुद्ध विहार पंच कमिटी व विशाखा महिला मंडळ
दिनांक : 7 /2/2026, शनिवार.
वेळ : सायंकाळी 7.00 वाजता.
स्थान : बोधीवृक्ष नगर-बजरंग नगर, मानेवाडा रोड नागपूर
प्रमुख वक्ते : प्रा. माधुरी दुपटे (गायधने).

बार्टीच्यावतीने वनंद येथे रमाई जयंती

पुणे : डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर संशोधन व प्रशिक्षण संस्था (बार्टी) पुणे संस्थेच्या वतीने त्यागमूर्ती रमामाई भीमराव आंबेडकर यांच्या 129 व्या जयंतीनिमित्त त्यांचे जन्मस्थळ वनंद ता. दापोली जिल्हा रत्नागिरी येथे दि. 7 फेब्रुवारी 2026 रोजी विविध प्रबोधनात्मक व अभिवादन तसेच सांस्कृतिक कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले आहे.

बार्टी संस्थेचे महासंचालक सुनील वारे, निबंधक विशाल लोंढे, विस्तार व सेवा विभागाचे विभागप्रमुख डॉ. बबन जोगदंड यांच्या मार्गदर्शनाखाली वनंद तसेच पुणे येथिल महामाता रमामाई भीमराव आंबेडकर राष्ट्रीय स्मारक, तसेच बार्टी मुख्यालयात अभिवादन कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले आहे. वनंद येथे बार्टी संस्थेच्यावतीने डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर व इतर महापुरुषांवरील मौल्यवान ग्रंथ सवलतीच्या दरात उपलब्ध करून देण्यात येणार आहेत. या बुक स्टॉलचे उद्घाटन बार्टी संस्थेचे महासंचालक सुनील वारे, भारतीय बौद्ध महासभेचे राष्ट्रीय कार्याध्यक्ष डॉ. भीमराव आंबेडकर यांच्या हस्ते करण्यात येणार आहे.

भीमशाहिर शहिद खेरटकर निर्मित क्रांतीचे पाऊले तसेच 'मी रमाई बोलतोय' हे एकपात्री नाटक प्रेरणा खरात लिंगेकर या सादर करतील.

बार्टीच्यावतीने विविध प्रबोधनात्मक कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले असून या कार्यक्रमास अनुयायांनी मोठ्या संख्येने उपस्थित राहावे, असे आवाहन विस्तार व सेवा विभागाचे विभागप्रमुख डॉ. बबन जोगदंड यांनी केले आहे.

मूकनायकतर्फे गीत-गायन व काव्यस्पर्धा

नागपूर : मूकनायक इंडिया टी.व्ही. तर्फे महामानव डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या 135 व्या, जयंतीनिमित्ताने गीतगायन स्पर्धा व काव्यस्पर्धेचे भव्य आयोजन करण्यात आले आहे. गीतगायन स्पर्धेसाठी प्रथम पुरस्कार 11 हजार रुपये, द्वितीय पुरस्कार 7 हजार तर तृतीय पुरस्कार 5 हजार रुपये ठेवण्यात आले आहे. तर काव्यस्पर्धेसाठी प्रथम पुरस्कार - 5 हजार रुपये, द्वितीय पुरस्कार - 3 हजार रुपये व तृतीय पुरस्कार - 2 हजार रूपये आहे. पुरस्काराचे स्वरूप रोख रक्कम, स्मृतिचिन्ह, प्रशस्तीपत्र, शाल श्रीफळ असे आहे. ही स्पर्धा डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर सभागृह आनंद नगर, सिताबर्डी, नागपूर येथे घेण्यात येणार आहे. तरी इच्छुक कलावंतानी भ्रमणध्वनी- 90211-26343 वर संपर्क साधावा. सविस्तर माहितीसाठी कार्यालय - मूकनायक इंडिया टी.व्ही, प्रथम माळा इम्पेरियल प्लाझा, आनंद टॉकीज समोर, बर्डी, नागपूर येथे संपर्क साधावा असे कवि भास्कर सुमन यांनी कळविले आहे.

प्रज्ञा ज्योत बुद्ध विहार येथे माघ पौर्णिमा साजरी

नागपूर : 1 फेब्रुवारी 2026, शनिवारला प्रज्ञा ज्योत बुद्ध विहार, भीम चौक जरीपटका येथे माघ पौर्णिमे निमित्ताने कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला. सर्वात प्रथम भंते महाथेरो डॉ. आनंद यांनी तथागत गौतम बुद्धांच्या व विश्वरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या प्रतिमेला पुष्पवंदन व माल्यार्पण केले. नंतर त्यांच्या सोबतच सामुहिक बुद्ध वंदना घेण्यात आली. त्यानंतर भंते डॉ. आनंद यांनी माघ पौर्णिमेला सिद्धार्थ गौतम बुद्धांच्या जीवनात कोणत्या घटना घडल्या त्याबद्दल सविस्तर माहिती दिली. त्यांनी सांगितले की ही माघ पौर्णिमा बुद्ध धम्मातील खूप महत्त्वाची पौर्णिमा आहे. तथागत बुद्धांच्या जीवनात हया पौर्णिमेला प्रामुख्याने 4 घटना घडलेल्या आहेत.

1) तथागताची महापरिनिब्बाणची घोषणा.
2) वैशालीचे अंतिम दर्शन.
3) स्थविर आनंद यांचे परिनिर्वाण.
4) विहाराचा शोध.

वरील घटना सांगुन त्यांनी धम्म प्रवचन दिले. विचारमंचावर निलकंठ बहादुरे अध्यक्षस्थानी होते. संचालन तसेच मुख्य वक्त्याचा परिचय भगवान निमगडे (कोषाध्यक्ष) यांनी केले. मुख्य वक्ता डॉ. आनंद भंते यांना आमंत्रित केले होते. विशेष आमंत्रित म्हणून मिलिंद मेश्राम (सचिव) उपस्थित होते. आभार मिना निकोसे यांनी मानले. पौर्णिमा नागदेवे यांनी त्यांच्या वाढदिवसा निमित्त सुरुची भोजनदान आयोजित केले होते. त्याचा आस्वाद सगळ्या उपस्थितीतांनी घेतला आणि कार्यक्रमाची सांगता करण्यात आली.कार्यक्रमाच्या यशस्वीतेसाठी विहाराचे पदाधिकारी, सदस्य गण, उपासक व उपासकांनी अथक परिश्रम घेतले.

भ्रष्ट अधिकाऱ्यांना सोडणार नाही : नागो गाणार

हिंगणा : नागो गाणार यांनी शिक्षक व शिक्षकेत्तर कर्मचाऱ्यांची आर्थिक लूट करणाऱ्या भ्रष्ट अधिकाऱ्यांना त्यांची जागा दाखविल्याशिवाय स्वस्थ बसणार नाही व अखेरपर्यंत शिक्षकांच्या पाठीशी उभे राहण्याचे आस्वासन सभागृहात दिले. जुनी पेन्शन योजना सेवाशर्ती नियम 1981 मधील नियम 19 व 20 आजही अस्तित्वात आहे व त्यानुसार कर्मचाऱ्यांना जुनी पेन्शन योजना व जिपीएफ योजना आहे. त्यामुळे हा लढा शेवटपर्यंत देण्याचा निर्धार व्यक्त केला. कार्यरत शिक्षकांना टीईटी अनिवार्य नाही अशी भूमिका सर्वोच्च न्यायालयाच्या सात सदस्सीय खंडपिठापुढे मांडण्यासाठी परिषद प्रयत्नरत आहे. कुठल्याही शिक्षकांवर मानसिक ताण येणार नाही याची दक्षता परिषद घेत आहे असे वचन सुद्धा गाणार यांनी उपस्थित शिक्षकांना दिले. महाराष्ट्र राज्य शिक्षक परिषद नागपूर शहर जिल्ह्याचे जिल्हा अधिवेशन शिक्षक सहकारी बँकेचे सभागृहात झाले. याप्रसंगी ते बोलत होते. अध्यक्षस्थानी राजेंद्र पटले होते.तर अधिवेशनाचे उद्घाटन आमदार प्रवीण दटके यांच्या हस्ते झाले. याप्रसंगी स्वागताध्यक्ष माजी आमदार सुधाकर कोहळे, माजी आमदार अनिल सोले, माजी आमदार नागो गाणार व पूजा चौधरी उपस्थित होते. नागपूर शहर महिला आघाडी प्रमुख डिम्पि बजाज यांनी आपल्या प्रस्ताविक केले. सुधाकर कोहळे, अनिल सोले यांनी मार्गदर्शन केले. शेवटी कार्यक्रमाचे अध्यक्ष राजेंद्र पटले यांनी शिक्षकांचे प्रश्न निकाली काढण्यासाठी परिषद सदैव तयार असते असे प्रतिपादन केले. याप्रसंगी मंचावर अजय वानखेडे, विनोद पांढरे, सुधीर वारकर, संतोष सुरावार, प्रमोद बोढे, रंजना कावळे व हेमंत बेलखोडे उपस्थित होते. कार्यक्रमाच्या यशस्वीतेसाठी सुनील शेळ्के, गोवर्धन भोंगाडे, पुरुषोत्तम कावटे, ज्ञानेश्वर सावरकर, सुनील इलोरकर, रपेंद्र बसेशंकर, गुणवंत उचितकर इत्यादीनी परिश्रम घेतले कार्यक्रमाचे संचालन कांचन टेकाडे यांनी तर आभार शशांक लेकुरवाळे यांनी मानले.

UGC कायदा समर्थनार्थ आज सभा

नागपूर : राष्ट्रीय एकता आंदोलनच्या वतीने त्रष्ट कायद्याच्या समर्थनार्थ रॅली/मोर्चा नियोजनाबाबत शनिवार दि. 7 फेब्रुवारी 2026 रोजी दुपारी 3 वाजता रविभवन सभागृह, सिव्हिल लाईन, नागपूर येथे महत्वाची सभा आयोजित करण्यात आली आहे. उच्च शिक्षणातील दर्जा, समानता, सन्मान, वंचित घटकांचे संरक्षण तसेच भेदभावाच्या तक्रारींचे निवारण करण्यासाठी गठीत समिती व त्रष्टने सर्वोच्च न्यायालयाच्या आदेशानुसार केलेल्या नियमांच्या समर्थनार्थ ही सभा होणार आहे. या नियमांना अंतरिम स्थगिती देण्यात आली असून पुढील सुनावणी 19 मार्च 2026 रोजी आहे. ही सभा ॲड. समीक्षा गणेशे यांच्या अध्यक्षतेखाली होणार असून, प्रमुख वक्ते प्रखर आंबेडकरी प्रबोधनकार, अनिरुद्ध शेवाळे, ओबीसी नेते प्रा. ॲड. रमेश पिशे, ऑल इंडिया फॉरवर्ड ब्लॉकचे श्रीकांत धोटे, कामगार नेते व राष्ट्रीय एकता आंदोलनचे प्रमुख अरुण गाडे यांच्यासह ओबीसी-आदिवासी-वंचित आंबेडकरी चळवळीतील प्रमुख कार्यकर्ते उपस्थित राहणार आहेत. सर्व ओबीसी-एससी-एसटी समाजबांधवांनी मोठ्या संख्येने उपस्थित राहावे, असे आवाहन श्यामराव हाडके यांनी केले आहे.

निधन वार्ता

शांताबाई हाडके

नागपूर : बालाजी नगर विस्तार, भगवान नगर येथील सामाजिक कार्यकर्ता शांताबाई ऊर्फ शिलाबाई जनार्दन हाडके यांचे गुरुवारी पहाटे 2 वाजता हृदयविकारच्या तीव्र धक्क्याने निधन झाले. मृत्यूसमयी त्या 79 वर्षांच्या होत्या. त्यांच्या पश्चात 4 मुले, स्नुषा, नातवंडे व बराच मोठा आप्तपरिवार आहे. त्यांच्या पार्थिवावर मानेवाडा दहन घाट येथे अंत्यसंस्कार झाले.

सुशीलाताई मलवार

नागपूर : रेणुका माता नगर येथील सुशीलाताई मधुकरराव मलवार माकडे (78 वर्ष) यांचे बुधवारी रात्री नागपुरला रुग्णालयात उपचारादरम्यान निधन झाले. गुरुवारी दुपारी त्यांचे पार्थिवावर मानेवाडा घाट येथे अंत्यसंस्कार पार पडले. त्यांच्या पश्चात मंगेश, अभिजीत ही दोन मुले, सुना, मुलगी वैशाली डुके, जावई, नातवंडे असा मोठा परिवार आहे.

जाहिरनामा

ज्याअर्थी अर्जदार श्री जितेंद्र उकुडराव ढोके, रा. वार्ड क्र. वैभव नगर, वानाडोंगरी, हिंगणा, नागपूर यांनी पत्नीच्या जन्माची नोंद महानगर पालिका दप्तरी घेणेकरिता निर्देशित करणेकामी अर्ज दाखल केला आहे. सदरहू मोनाली अरुण काळे (लग्नाआधीचे नाव) यांचा जन्म 18/04/1999 रोजी मेडीकल कॉलेज नागपूर येथे झाला असा अर्जदाराचा दावा आहे. त्याचप्रमाणे सदरहू अर्जदार यांना त्यांचे जन्माचे प्रमाणपत्र शासकीय तथा खाजगी कामाकरिता आवश्यक असल्याने त्याची नोंद घेणेकामी आदेश होणे आवश्यक असल्याबाबत त्यांनी अर्जात नमूद केले आहे.

त्याअर्थी मी तहसिलदार तथा तालुका दंडाधिकारी नागपूर (शहर) उपरोक्त वाचा क्र.1 आणि 2 व 3 मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे मला प्राप्त अधिकारान्वये असे कळविण्यात येते की, सदर व्यक्तीचा जन्म बाबत नोंद घेणेकामीचा आदेश देणेकरिता व गृहचौकशी करणेकामी कार्यवाही प्रस्तावित आहे. याबाबत कोणास काही सांगावयाचे किंवा काही आक्षेप असल्यास त्यांनी योग्य ते पुरावे किंवा साक्षीदारांसह तहसिलदार तथा तालुका दंडाधिकारी नागपूर (शहर) यांचे न्यायालयात स्वतः जातीने वकीलामार्फत अथवा अन्य मार्गाने या जाहीरनामाच्या दिनांकापासून पंधरा दिवसाच्या आत सादर करावे.

उक्त मुदतीत कुठलाही आक्षेप/उजर/विपरित पुराचा प्राप्त न झाल्यास जन्म बाबतची नोंद घेणेकामीचा आदेश देणेबाबत कोणालाही काही सांगावयाचे नाही. गृहीत धरून प्रस्तावित जन्म नोंदीबाबतचा आदेश निर्गमित करण्यात येईल.

तहसिलदार तथा तालुका दंडाधिकारी,
नागपूर शहर करीता

जाहिरनामा

ज्याअर्थी अर्जदार श्री/श्रीमती अरुण पुंडलिकराव काळे रा. वानाडोंगरी ता. हिंगणा जि. नागपूर यांनी स्वतः मुलगा/मुलगी/आईवडील भाऊ बहीण/पत्नी यांच्या जन्माची नोंद ग्रामपंचायत/नगर परिषद/नगरपंचायतच्या दप्तरी घेणेकरीता निर्देशित करणेकामी अर्ज दाखल केला आहे.

सदरहू कु/श्री/श्रीमती प्रणाली अरुणराव काळे हिचा यांचा जन्म दिनांक 16/08/1997 रोजी राहते घरी वानाडोंगरी, वैभवनगर येथे झाला. असा अर्जदाराचा दावा आहे. त्याचप्रमाणे सदरहू अर्जदार यांना त्यांचे जन्माचे प्रमाणपत्र शासकीय तथा खाजगी कामाकरीता आवश्यक असल्याने त्याची नोंद घेणेकामी आदेश होणे आवश्यक असल्याबाबत त्यांनी अर्जात नमूद केले आहे.

त्याअर्थी मी तहसिलदार तथा तालुका दंडधिकारी हिंगणा उपरोक्त वाचा क्र. 1 आणि 2 व 3 मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे मला प्राप्त अधिकारान्वये असे कळविण्यात येते की, सदर व्यक्तीचा जन्मबाबत नोंद घेणेकामीचा आदेश देणेकरीता व गृहचौकशी करणेकामी कार्यवाही प्रस्तावित आहे. याबाबत कोणास काही सांगावयाचे किंवा काही आक्षेप असल्यास त्यांनी योग्य ते पुरावे किंवा साक्षीदारांसह तहसिलदार तथा तालुका दंडधिकारी हिंगणा यांचे न्यायालयात स्वतः जातीने/वकीलामार्फत अथवा अन्य मार्गाने या जाहिरनामाच्या दिनांकापासून पंधरा दिवसाच्या आत सादर करावे.

उक्त मुदतीत कुठलाही आक्षेप/उजर/विपरित पुरावा प्राप्त न झाल्यास जन्म बाबतची नोंद घेणेकामीचा आदेश देणेबाबत कोणालाही काही सांगावयाचे नाही असे गृहीत धरून प्रस्तावित जन्म नोंदीबाबतचा आदेश निर्गमित करण्यात येईल.

तहसिलदार तथा तलिका दंडाधिकरी
तालुका दंडाधिकारी, हिंगणा

निविदा सूचना

बानाई कन्सल्टन्सी सर्व्हिसेस प्रा. लि., नागपूर यांच्यामार्फत खाली नमूद केलेल्या कामासाठी पात्र व इच्छुक कंत्राटदारांकडून प्रस्ताव (टेंडर) मागविण्यात येत आहेत.

कामाचे स्वरूप : नागार्जुना इन्स्टिट्यूट ऑफ टेक्नॉलॉजी येथे प्रवेशद्वार (Entrance Gate) बांधकाम.

पात्रता निकष, सविस्तर अटी व शर्ती टेंडर दस्तऐवजात नमूद आहेत. सदर कामाची किंमत रुपये 35.00 लाख (फक्त). टेंडर दस्तऐवज रुपये 1180/- जमा करून प्राप्त करता येईल (अपरतावीय)

कालावधी : दि. 06/02/2026 रोजी दुपारी 15.00 वाजल्यापासून ते 12/02/2026 रोजी सायंकाळी 16.00 वाजेपर्यंत, प्रस्ताव सिल्ड लिफाफ्यात प्रत्यक्ष (Physically) सादर करावेत. ठिकाण : BCSPL कार्यालय, ब्लॉक नं. 7, दुसरा मजला, मेहरप्रसाद कॉम्प्लेक्स, CB रोड, रामदासपेठ, नागपूर 440010.

प्रस्ताव उघडण्याची तारीख : दिनांकः 12/02/2026, वेळ : सायंकाळी 17.00 वाजता (शक्य असल्यास).

ई-मेल : banaeconsultancy@gmail.com,
मोबाईल नंबर. 9823052576/9405950407,
(निविदाचे सर्व अधिकार राखून.)

बहुजन सौरभ प्रकाशक, संपादक, मालक, मुद्रक सिध्दार्थ जीवन कांबळे यांनी देश प्रेस पब्लिकेशन, E-30/2, इंडस्ट्रीयल एरिया, सोनेगाव (सीम), हिंगणा, एम.आय.डी.सी., नागपूर - 440016 येथे मुद्रित केले व 9/2, स्वराज कॉलनी, मेडिकल कॉलेजच्या मागे, नागपूर-440027, येथे प्रकाशित केले. RNI No. MAHMAR 2020/84035 Printed, Owner by Siddharth Jiwan Kamble, Publisched at 9/2 Swaraj Colony, Behind Medical College, Nagpur 440027, Printed at M/S Desh Publication, E-30/2, Industrial Area, Sonegaon (SEEM), Hingna, MIDC, Nagpur-440016, Editor Siddharth Jiwan Kamble Email: bahujansaurabh@gmail.com Mobile: 9422860648